

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
Κονίτσης 33, 151 25 Μαρούσι, Τηλ: 8063665, Fax: 8062113, e-mail:
lshr@otenet.gr

LABORATORY FOR THE STUDY OF HUMAN RELATIONS
33, Konitsis str., 151 25 Maroussi, Tel. 8063665, Fax: 8062113, e-mail:
lshr@otenet.gr

**Διακοπή της Θεραπείας: Επιλογή του Θεραπευόμενου ή Αποτυχία του
Θεραπευτή, σε μια Περίπτωση Απεξάρτησης**

της

Έρας Μουλάκη, Μ.Α.

**Κείμενο Εργασίας/Working Paper Series
2005/17**

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

*Χάρις Κατάκη
Αθηνά Ανδρουτσοπούλου
Γιώργος Καλαρρύτης
Τσαμπίκα Μπαφίτη
Μαρία Πυρουνάκη
Αλέξης Ζώτος*

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΈΚΔΟΣΗΣ

Σίσσυ Χαϊτογλου

EDITORIAL COMMITTEE

*Charis Katakis
Athena Androutsopoulou
George Kalarritis
Tsabika Bafiti
Maria Pirounaki
Alexis Zotos*

TECHNICAL EDITOR

Sissy Haitoglou

© Εργαστήριο Διερεύνησης Ανθρώπινων Σχέσεων
Κανένα μέρος αυτής της εργασίας δεν μπορεί να αναδημοσιευτεί ή να χρησιμοποιηθεί με οποιονδήποτε τρόπο χωρίς την έγκριση του συγγραφέα.

© Laboratory for the Study of Human Relations
No part of this paper may be reproduced or distributed without the consent of the author.

ISSN 1108-8990

**Διακοπή της Θεραπείας: Επιλογή του Θεραπευόμενου ή Αποτυχία του
Θεραπευτή, σε μια Περίπτωση Απεξάρτησης**

της

Έρας Μουλάκη, Μ.Α.

**Η Έρα Μουλάκη είναι Σύμβουλος Οικογενειών – Ψυχοθεραπεύτρια και
Συγγραφέας Παιδικών Βιβλίων**

Περιεχόμενα

	Αρ. Σελίδας
Περίληψη	5
Βιβλιογραφική ανασκόπηση	6
Ιστορικό	19
Αξιολόγηση	22
Αίτημα	23
Υποθέσεις	24
Στόχοι	25
Παρεμβάσεις	28
Διλήμματα	33
Αξιολόγηση Πορείας- Πρόγνωση	36
Βιβλιογραφία	40
Παράρτημα I (αφηγηματικές ασκήσεις)	44

Περίληψη

Παρουσιάζεται ένα περιστατικό όπου ένα μέλος της οικογένειας κάνει χρήση ουσιών και η οικογένεια απευθύνεται για βοήθεια σε πρόγραμμα απεξάρτησης. Παρουσιάζεται επίσης, ο τρόπος λειτουργίας του πλαισίου, οι θεραπευτικές επιλογές και τα διλήμματα που καλείται να επιλύσει ο θεραπευτής, όπως αυτά ξεπροβάλλουν βήμα βήμα με την πορεία την οικογένειας. Τέλος, υπάρχει εκτενής αναφορά στη σημασία της διακοπής, μιας και η συγκεκριμένη οικογένεια διέκοψε πρόωρα τη θεραπευτική σχέση.

Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Ο στόχος της παρούσας εργασίας είναι διττός. Αφενός αποτελεί μέρος των ακαδημαϊκών υποχρεώσεων για την ολοκλήρωση των σπουδών ως οικογενειακή συστημική ψυχοθεραπεύτρια αλλά και αφ' εταίρου προσωπικό στοίχημα να καταφέρω να παρουσιάσω τον τρόπο που δουλεύω θεραπευτικά, όπως αυτός έχει διαμορφωθεί μέσα από τα διαβάσματα, τις εκπαιδεύσεις (βιωματικές και θεωρητικές) και τα όποια άλλα ερεθίσματα και εμπειρίες μου.

Η βασική προσέγγιση είναι η συστημική, υπάρχουν όμως επιρροές και από άλλες σχολές, όπως θα παρουσιάσω παρακάτω και όπως θα φανεί και από το περιστατικό, που αφορούν σε ένα μέρος δικές μου επιλογές και σε ένα δεύτερο τον τρόπο δουλειάς στο πλαίσιο στο οποίο εργάζομαι.

Το πλαίσιο εργασίας

Τα τελευταία δύο χρόνια εργάζομαι ως προσωπικό θεραπείας στο «Πρόγραμμα Έγκαιρης Παρέμβασης Πλεύση». Είναι ένα πολυφασικό θεραπευτικό πρόγραμμα που προσφέρει υπηρεσίες σε έφηβους ηλικίας 13 – 20 χρονών που κάνουν πειραματική ή/και περιστασιακή χρήση ουσιών και στις οικογένειες τους. Στο πρόγραμμα εντάσσονται έφηβοι που δεν πάσχουν από κάποια διαγνωσμένη σοβαρή διαταραχή, δεν έχουν εγκαταλείψει τις εκπαιδευτικές ή/και επαγγελματικές τους δραστηριότητες και έχουν κάποιο υποστηρικτικό πλαίσιο. Υπάρχουν 4 μονάδες που απαρτίζουν το πρόγραμμα: η μονάδα συμβουλευτικής εφήβων, η θεραπευτική κοινότητα, η μονάδα κοινωνική υποστήριξης και η μονάδα οικογένειας. Εγώ εργάζομαι στη μονάδα οικογένειας. Έχω την πρώτη επαφή με τους γονείς που προσεγγίζουν το πρόγραμμα και δουλεύω μαζί τους κινητοποιητικά, μιας και αυτοί έρχονται συνήθως πρώτοι, ώστε να κάνουν κάποιες μικρές αλλαγές που θα βοηθήσουν και το παιδί τους να έρθει στο πρόγραμμα.

Αρχικά γίνεται δουλειά αξιολόγησης και κατόπιν προετοιμασίας (εφ' όσον έχει ενταχθεί και το παιδί στο πρόγραμμα) με στόχο πιο ουσιαστικές αλλαγές και την συνέχιση της θεραπευτικής τους πορείας στις επόμενες φάσεις του προγράμματος. «Η τροποποίηση της στάσης της οικογένειας είναι το 'κλειδί' που θα οδηγήσει τον χρήστη στη θεραπεία.» (Μπαρδάνης, 1990). Οι πρώτες αλλαγές στην οικογένεια, στην συμπεριφορά κυρίως των γονιών, όπως θα φανεί και αργότερα στο περιστατικό, παίζουν καταλυτικό ρόλο στο να εμπιστευτεί το παιδί το πρόγραμμα και να πιστέψει ότι μπορούν τα πράγματα να αλλάξουν.

Δίνουμε μεγάλη σημασία στην παρουσία της οικογένειας και στην ενεργό συμμετοχή της (Baither, 1978, Gleeson, 1991, Copello & Orford, 2002, Webb et al, 1978, Παμίνι, Λιάππας και Παπαβασιλείου, 1992). Βλέπουμε την οικογένεια σαν ένα σύστημα όπου κάποιο μέλος εκφράζει τη δυσλειτουργία του συστήματος με ένα σύμπτωμα, στην προκειμένη περίπτωση τη χρήση ουσιών. Η θεραπευτική δουλειά βασίζεται κυρίως στις αρχές της συστημικής προσέγγισης (Kerr, 1981, Κατάκη, 1985), αλλά και της υπαρξιστικής και ανθρωπιστικής ψυχολογίας (Yalom, 1985, Van Deurzen-Smith, 1996), της δομικής σχολής (Campbel, Draper & Crutchley, 1991), του κονστρουκτιβισμού (Watzlawick, 1986, Watzlawick, Bavela & Jackson, 1962) και βέβαια διέπεται από τον κώδικα δεοντολογίας των Θεραπευτικών Κοινοτήτων (ΚΕ.Θ.Ε.Α).

Ο χρήστης και η οικογένεια του

Το περιστατικό που θα παρουσιαστεί παρακάτω αφορά μια οικογένεια όπου το ένα μέλος της κάνει χρήση ουσιών. Ο συνηθέστερος όρος για την εντατική χρήση ουσιών, είναι αυτός της εξάρτησης. Η «...ετυμολογική έννοια του όρου κατάγεται από το αρχαίο Ρωμαϊκό Δίκαιο και αναφέρεται στην κατάσταση ‘σκλαβιάς’ στην οποία καταδίκάζαν όποιον δεν μπορούσε να ανταποκριθεί σε ανειλημμένες υποχρεώσεις. Καλείται δηλαδή το άτομο να πληρώσει με το σώμα, τις πράξεις και την συμπεριφορά του, τις ελλείψεις της ψυχικής και νοητικής του οργάνωσης» (Μαρινοπούλου και Κεφάλας, 2003, σελ.47).

Μιλώντας όμως για κατάχρηση ουσιών θα πρέπει κανείς να γνωρίζει ότι δεν πρόκειται για μία συγκεκριμένη φάση αλλά για ένα συνεχές της χρήσης. Μια επιτυχημένη προσπάθεια ορισμού του συνεχές έγινε από τον Muisener (1994) και παρουσιάζεται παρακάτω.

Πίνακας: Τρεις τρόποι ορισμού της κατάχρησης ουσιών

A.	Πειραματισμός (Μαθαίνει ο έφηβος την μεταστροφή του συναισθήματος)	Κοινωνική Χρήση (Αναζητά την μεταστροφή του συναισθήματος)	Λειτουργική Χρήση (Απορροφημένος με την μεταστροφή του συναισθήματος)	Εξάρτηση (Κάνει χρήση για να νιώσει την μεταστροφή του συναισθήματος)
B. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΧΡΗΣΗ		ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΧΡΗΣΗΣ ΟΥΣΙΩΝ		
Γ.	ΠΡΩΙΜΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ (Μύηση)	ΜΕΣΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ (Κλιμάκωση)	ΤΕΛΙΚΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ (Συντήρηση)	

A. Το Συνεχές της Χρήσης Ουσιών από Έφηβους

B,. Τύποι Προβλημάτων

Γ. Στάδια της Εφηβικής Τοξικοεξάρτησης

Πηγή: P.P. Muisener (1994). "Understanding and Treating Adolescent Substance Abuse". London: Sage Publications

Αυτό σημαίνει ότι η αξιολόγηση της φάσης που βρίσκεται ο έφηβος είναι ιδιαίτερα σημαντική για τις υπηρεσίες και την βοήθεια που χρειάζεται. Αυτό που έχει ενδιαφέρον στο περιστατικό που παρουσιάζεται παρακάτω είναι ότι οι γονείς είχαν μια εικόνα για την χρήση της κόρης τους σύμφωνα με την οποία ήταν στη φάση πειραματισμού και άρα στην πρώιμη εξάρτηση (μύηση), ενώ η πραγματική χρήση της κόρης ήταν στα όρια της λειτουργικής πια χρήσης κάτι που την τοποθετούσε στην μέση εξάρτηση. Είχε δηλαδή κλιμακώσει την χρήση της και χρειαζόταν άμεση και εντατική βοήθεια. Ένα στοιχείο που θα πρέπει να λάβει υπ' όψιν ο θεραπευτής, καθώς και όλους εκείνους τους παράγοντες που, σύμφωνα με τις υποθέσεις του θεραπευτή, οδήγησαν την έφηβη στη χρήση και συνεχίζουν να λειτουργούν συντηρώντας και ενδεχομένως ενθαρρύνοντας την κατάσταση αυτή. Όπως υπογραμμίζει ο κ. Μπαρδάνης (1990) «Πολύ συχνά, η ίδια η οικογένεια τους – σε συνειδητό ή ασυνείδητο επίπεδο- τους προστατεύει και τους υποστηρίζει»(σελ.59).

Η χρήση είναι ένα πολυαιτιακό φαινόμενο στην εμφάνιση του οποίου συντελούν πολλοί παράγοντες. Στο πέρασμα του χρόνου αρκετές θεωρίες εστίασαν άλλοτε στους βιολογικούς ή στους ψυχολογικούς παράγοντες, άλλοτε στους

οικογενειακούς ή στους κοινωνικούς. Σήμερα οι απόψεις συγκλίνουν ότι είναι ένα φαινόμενο που εμπλέκει όλους τους παραπάνω παράγοντες. «Τρεις παράγοντες θα πρέπει να συναντηθούν για να ‘παράγουν’ το φαινόμενο: η ουσία, η προσωπικότητα του χρήστη και το περιβάλλον. Καθένας από αυτούς τους παράγοντες είναι σημαντικός στην δημιουργία του προβλήματος...» (Καλαρρύτης, 1997, σελ.162).

Όταν αναφερόμαστε στην προσωπικότητα του χρήστη, σε μεγάλο βαθμό αναφερόμαστε στην οικογένεια αφού αυτή αποτελεί το κυρίαρχο πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνεται η προσωπικότητα του κάθε έφηβου. Οι συμπεριφορές και οι επιλογές του έφηβου πολλές φορές μπορεί να υπαγορεύονται από τις απαιτήσεις ειπωμένες ή ανείπωτες, της οικογένειας. Ακόμα η ηλικία του έφηβου, σηματοδοτεί τόσο για τον έφηβο όσο και για την οικογένεια του -για το σύνολο των μελών της, μια σημαντική περίοδο ουσιαστικών αλλαγών και μετάβασης σε μια άλλη φάση του κύκλου ζωής. Η μη ομαλή μετάβαση μπορεί να οδηγήσει το σύστημα της οικογένειας σε κρίση και κατ’ επέκταση σε δυσλειτουργία. «Το σύμπτωμα της εξάρτησης σε κάποιο μέλος ή μέλη του (σσ. συστήματος που λέγεται οικογένεια)...το σύμπτωμα αποτελεί προσπάθεια του συστήματος να λύσει το πρόβλημα του» (Μπαλατσός, 1990, σελ.64). Η λύση όμως αυτή στην συνέχεια μετατρέπεται σε ένα επιπλέον πρόβλημα.

Τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν μια οικογένεια είναι η *συνέχεια* και η *αλλαγή*. Η οικογένεια καλείται να προχωρά και να εξελίσσεται, να βρίσκεται σε μια συνεχή αλλαγή. Παρόλο που μικρές αλλαγές δεν διαταράσσουν την οργάνωση της, υπάρχουν ορισμένα γεγονότα που μπορεί να λειτουργήσουν αποδιοργανώνοντάς την. Σ’ αυτές τις περιπτώσεις είναι πιθανή η εμφάνιση συμπτωματικής συμπεριφοράς ως ένδειξη αυτής της δυσκολίας διαπραγμάτευσης της αλλαγής και το προχώρημα της με ένα νέο τρόπο λειτουργίας. Τέτοιες περιπτώσεις εμφανίζονται κυρίως σε μεταβατικά στάδια του κύκλου ζωής της οικογένειας (Cicirelli, 1994, Fuller & Fincham, 1994, Cusinato, 1994).

Έχουν προταθεί διάφορα μοντέλα όπου ορίζουν τα στάδια του κύκλου ζωής της οικογένειας, δίνοντας περισσότερη ή λιγότερη έμφαση σε κάποια γεγονότα. Το μοντέλο που ακολουθείται είναι αυτό της Carter και της McGoldrich (1988) όπου ορίζονται έξι αναπτυξιακά στάδια στον κύκλο ζωής της οικογένειας.

ΦΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	A. Αφήνοντας το σπίτι: περίοδος ανεξαρτητοποίησης των νεαρών ενηλίκων, δηλαδή η περίοδος κατά την οποία το νεαρό άτομο φεύγει από το σπίτι του.
	B. Δημιουργία του νέου Ζευγαριού: η ένωση δύο οικογενειών μέσω του γάμου
	Γ. Οικογένεια με μικρά παιδιά:
	Δ. Οικογένεια με παιδιά στην εφηβεία
	E. Η οικογένεια στην οποία τα παιδιά απομακρύνονται από την πατρική εστία
	ΣΤ. Η οικογένεια στην τελική φάση της ζωής της.

Μια από τις σημαντικότερες φάσεις είναι αυτή όπου το νεαρό άτομο είναι στην εφηβεία και προετοιμάζεται για να ανεξαρτητοποιηθεί (Παπαδιώτη-Αθανασίου, 2000). Οι γονείς πρέπει να αναλάβουν τον γονεϊκό τους ρόλο υπεύθυνα και σοβαρά και να προετοιμάσουν τα παιδιά με τις γνώσεις και τις δεξιότητες για τη ζωή, για μια ζωή που να αξίζει να την ζήσουν. «Η ασφάλεια και η καθοδήγηση που προσφέρουν οι γονείς στον έφηβο θα δημιουργήσουν το κατάλληλο πλαίσιο για την επίτευξη συγκεκριμένων αναπτυξιακών στόχων, όπως είναι η εδραίωση της εφηβικής ταυτότητας, η αυτονόμηση από την οικογένεια και η ανάληψη υπεύθυνων αποφάσεων» (Ζαφείρης, Ζαφείρη και Μουζακίτης, 1999). Όμως, όπως πολύ σωστά έχει ειπωθεί «η εφηβεία είναι ο καθρέφτης όλων των προηγούμενων σταδίων της εξέλιξης του ανθρώπου» (Τσιάντης, 2000,σελ.49).

Έτσι στη φάση που τα όρια, η δομή και οι σχέσεις της οικογένειας δοκιμάζονται έντονα και είναι συχνά στο επίκεντρο των εδνο-οικογενειακών συγκρούσεων πιέζοντας για αλλαγή, για μία νέα τάξη πραγμάτων, αν δεν υπάρχουν γερές βάσεις στις σχέσεις, που έχουν χτιστεί στη διάρκεια του χρόνου και έχουν ζυμωθεί μέσα από τις αλλαγές σε προηγούμενα στάδια, τότε το οικογενειακό σύστημα μπαίνει σε μια κατάσταση κρίσης, που σηματοδοτεί τον κίνδυνο διάλυσης του για κάποια από τα μέλη ή την ευκαιρία για προχώρημα, όπως ορίζει τον κίνδυνο μια αρχαία κινέζικη παροιμία.

Παράλληλα μ' αυτές τις αλλαγές η σύγχρονη ελληνική οικογένεια, με τα έντονα παραδοσιακά στοιχεία και σε ένα νέο περιβάλλον στα αστικά κέντρα, όπως

αυτή στο περιστατικό που παρουσιάζεται παρακάτω, η οποία είναι σε φάση σταδιακής αλλαγής και εξέλιξης δεν έχει την κοινότητα για να προστρέξει για βοήθεια. Με αποτέλεσμα να κλείνει το σύστημα και να ψάχνει για διεξόδους εντός, χωρίς την ζωτικής σημασίας επανατροφοδότηση από το ευρύτερο κοινωνικό σύστημα.

Το γνωστικό σύστημα αυτοαναφοράς, οι αντιλήψεις δηλαδή, οι απόψεις της σύγχρονης οικογένειας είναι σε φάση μετασχηματισμού και αποτελούν έναν ακόμα παράγοντα σύγχυσης και αταξίας. Στοιχείων που εμποδίζουν την ομαλή λειτουργία της οικογένειας και την ωθούν ένα δυσλειτουργικό μοντέλο (Κατάκη 1985). Έτσι «...οι αντιλήψεις που έχει ο έφηβος για τον εαυτό του, τους άλλους και τη ζωή...σχετίζονται με αυτές που ισχύουν στο περιβάλλον του (στην οικογένεια και στις άλλες κοινωνικές ομάδες στις οποίες ανήκει)» (Κατάκη 1992,σελ.63-64).

«Ένας τρόπος να μεγαλώνει ο γονιός παιδιά στην εφηβεία είναι να είναι σε θέση να εξακολουθεί να «μεγαλώνει» και ο ίδιος» (Αγγέλου, 2003, σελ.77), πράγμα όχι πάντα εφικτό ειδικά σε οικογένειες όπως αυτή του περιστατικού όπου οι ρόλοι έχουν καθοριστεί εξ αρχής, η συζυγική σχέση είναι σε ένα συμβιωτικό επίπεδο, τα όρια είναι μη σαφώς καθορισμένα και η πειθαρχία ασκείται η πλημμελώς ή στην ακραία της μορφή, με αυθαίρετα όρια και με την βίαιη επιβολή τους. Στοιχεία που συχνά συνθέτουν την εικόνα της οικογένειας των χρηστών.

Ξαναγυρνώντας λοιπόν στην οικογένεια, συμπληρωματικά έχουμε να πούμε ότι γενικότερα η δυσλειτουργία της οικογένειας ή καλύτερα η ομαλή λειτουργία της διαφαίνεται και από τον τρόπο που λειτουργεί στις ακόλουθες 5 παραμέτρους, σύμφωνα με την θεωρία του Fleck (1980). Αυτές είναι:

1. Αρχηγεία
2. Όρια στην οικογένεια
3. Φροντίδα και το νοιάξιμο
4. Επικοινωνία
5. Η επίτευξη στόχων

Παράμετροι στις οποίες, η οικογένεια που θα παρουσιαστεί παρακάτω, και κυρίως το γονεϊκό ζευγάρι έχουν έντονη δυσκολία λειτουργίας. Αναλυτικότερα ενώ σαφώς ορίζεται ως αρχηγός της οικογένειας ο πατέρας και η μητέρα σε ένα πρώτο επίπεδο του ζητά την συμπαράσταση του, σε ένα δεύτερο επίπεδο αμφισβητεί και έτσι σαμποτάρει τις όποιες αποφάσεις του αφορούν την κόρη τους.

Όπως προαναφέρθηκε τα όρια στην οικογένεια αυτή δεν είναι σαφή, το νοιάξιμο και η φροντίδα έχουν να κάνουν με το μέρδεμα των ρόλων και τις υπερβολικές προσδοκίες στο πρόσωπο της κόρης, η επικοινωνία μπλοκάρεται και δεν υπάρχει η αίσθηση της κατανόησης της κόρης από τους γονείς και τέλος, οι όποιοι στόχοι ορίζονται σαν μια αόριστη επιθυμία επίτευξης της ευτυχίας που όμως δεν υλοποιείται με τη γνωστή πρόφαση «αν δεν μας είχε τύχει αυτό....».

Υπάρχουν και άλλοι παράγοντες και στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις οικογένειες των χρηστών και που ενώ απαντώνται σε πληθώρα οικογενειών, στις συγκεκριμένες όμως οικογένειες παίρνουν παθολογικά ακραίες μορφές. Αυτά είναι (Καλαρρύτης, 2004):

- Στάση των γονιών απέναντι στη χρήση, που στην προκειμένη περίπτωση ενώ φαίνεται οι γονείς να υιοθετούν μια στάση κατά της χρήσης και ζητούν απεγνωσμένα την γνώμη του ειδικού δεν την αποδέχονται.

- Γονεϊκές δεξιότητες: όπως έλλειψη επίβλεψης και ελέγχου, φτωχές πρακτικές κοινωνικοποίησης, αποτυχία προαγωγής θετικής ηθικής ανάπτυξης στο παιδί (στοιχεία που ήδη έχουν αναφερθεί και αφορούν το περιστατικό που θα παρουσιαστεί).

- Οικογενειακές σχέσεις: είτε αυτές ορίζονται ως πολύ αυστηρές, απόμακρη σχέση ή πολύ κοντινή, συμμαχίες ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας είναι εύκολα αναγνωρίσιμες κοντινές και πολύ συγκρουσιακές. Χαρακτηριστικό της οικογένειας που ενώ υπάρχει πολύ βία, την ίδια στιγμή η κόρη αποτελεί τη συνέχεια της μητέρας και την ελπίδα να ζήσει ότι εκείνη δεν έζησε. Υπάρχει πρωτόγονη και άμεση έκφραση συγκρούσεων, και περιστατικά βίας, οι σχέσεις είναι συμβιωτικές με θολά όρια, υπάρχει κενό επικοινωνίας, κλειστή επικοινωνία και μη καθαρή, τα σταθερά σχήματα (patterns) επικοινωνίας είναι ‘άκαμπτα ή αρνητικά’, χαρακτηριστικά που στην πλειοψηφία τους χαρακτηρίζουν και την εν λόγω οικογένεια.

- Συζυγική δυσαρμονία και οικογενειακή σύγκρουση (τα κορίτσια στην εφηβεία μοιάζει να επηρεάζονται περισσότερο από τα αγόρια από τη χρόνια οικογενειακή σύγκρουση και δυσαρμονία). Και σύμφωνα με τη κα Μάτσα (1994) «το παιδί αυτό, που στρέφεται στα ναρκωτικά, είναι συνήθως, το “καλύτερο παιδί” της οικογένειας, το ευνοούμενο του πατέρα ή της μητέρας» (σελ.89), που όπως θα δούμε και παρακάτω είναι η κόρη που η μητέρα νιώθει ότι αποτελεί τη συνέχεια του εαυτού της, τον άνθρωπο που θα κάνει όσα εκείνη δεν έκανε και την θαυμάζει απεριόριστα.

Τέλος, άλλο ένα χαρακτηριστικό των οικογενειών των χρηστών είναι η παρουσία στρεσογόνων γεγονότων. Στην περίπτωση που θα παρουσιαστεί δεν έχουμε κάποιο συγκεκριμένο γεγονός, υπάρχει όμως κάποιο μυστικό που φαίνεται να έχει έντονη συναισθηματική αξία για την κόρη και το οποίο την επηρεάζει σημαντικά.

Αθροίζοντας όλους τους παραπάνω παράγοντες που λειτουργούν επιβαρυντικά στο οικογενειακό σύστημα, θα πρέπει να λάβουμε υπ' όψιν μας και τις παράλληλες αλλαγές που συμβαίνουν στο μέλος στη φάση της εφηβείας, τόσο σε σωματικό όσο και σε ψυχολογικό και σε κοινωνικό επίπεδο (παρέες ομοτίμων).

«Είναι διαπιστωμένο και κλινικά επιβεβαιωμένο ότι η γνωριμία με τις ουσίες συμπίπτει συχνά με την εμφάνιση των αλλαγών στην εφηβεία...στη μεταβατική αυτή φάση κυριαρχούν συναισθήματα απόρριψης, αβεβαιότητας, απομόνωσης, ασάφειας των εννοιών, πειραματισμού και νέων ρίσκων» (Αγγέλου, 2003, σελ.75), (βλέπε και Αλεκτορίδης, 1995). Η νέα πραγματικότητα που βιώνει ο έφηβος λόγω των αλλαγών που συντελούνται τόσο σε σωματικό επίπεδο, όσο και σε ψυχολογικό (αναζήτηση σεξουαλικής ταυτότητας, νοήματος ζωής, απόψεων και θέσεων) είναι καινούργια και πολλές φορές φοβίζει.

Ο νεαρός έφηβος είναι λοιπόν πιθανό να βιώσει αυτές τις αλλαγές απειλητικά. Είναι σε μια φάση όπου ότι γνώριμο και οικείο ανήκει στο οικογενειακό περιβάλλον, που αρχίζει και χάνει την επιρροή του μπροστά στην έλξη της ένταξης και της αποδοχής από μια παρέα συνομηλίκων, και το καινούργιο, τον γοητεύει και τον φοβίζει μαζί. Αν λοιπόν δεν έχει μέσα του ισχυρές ψυχικές δυνάμεις για να αντεπεξέλθει και να βρει μια ισορροπία, θα ψάξει να βρει τρόπους – λύσεις να ανακουφιστεί από όλη αυτή την ένταση και την ασάφεια που τον τρομάζει.

Ένας τρόπος, μία εύκολη (έτσι φαντάζει στην αρχή) λύση είναι η χρήση ουσιών. Ειδικά όταν αυτή είναι και το εισιτήριο για να γίνει αποδεκτός σε μια παρέα ομοτίμων (Fergusson, Horwood, Swain-Campbell, 2002, Hawkins, Lishner & Catalano, 1985). Έχει βρεθεί ότι «το κεντρικό θέμα το οποίο είναι κοινό στη χρήση όλων των ουσιών είναι η 'συμπεριφορά': η 'ανακούφιση', 'ευχαρίστηση' να βρεθούν (οι έφηβοι) μέσω της κατανάλωσης 'χημικών'» (Swadi & Zeitlin, 1993, σελ.5).

Τέλος, μία από τις μεγαλύτερες δυσκολίες που καλείται να διαπραγματευτεί ο έφηβος σε αυτή τη φάση, είναι η σταδιακή απομάκρυνση του από την εστία της οικογένειας. Όταν όμως οι σχέσεις είναι συμβιωτικές, τότε οι δεσμοί της οικογένειας γίνονται 'δεσμά' και κρατούν τον έφηβο ακινητοποιημένο.

Από την μία επιζητά να φύγει σαν μια φυσική πορεία των πραγμάτων και την ίδια στιγμή θέλει να μείνει, φοβούμενος ότι το σύστημα της οικογένειας του δεν αντέχει την οποιαδήποτε αλλαγή και απειλείται από διάλυση. Έτσι επιλέγει τη χρήση, που του επιτρέπει να «φεύγει μένοντας και να μένει φεύγοντας».

Ταυτόχρονα μετατρέπεται στο εξιλαστήριο θύμα της οικογενειακής κατάστασης, γίνεται ο IP (identified patient) ή ο αποδιοπομπαίος τράγος, του οποίου η κακή συμπεριφορά προκαλεί την προσκόλληση των γονιών και μένει πάντα κοντά τους σε μια θέση εξάρτησης (Μάτσα, 1994, Μπαλατσός, 1990).

Όπως θα δούμε και παρακάτω στην οικογένεια που παρουσιάζεται, η κόρη βρίσκεται στην φάση της εφηβείας, αλλά έχει ξεκινήσει τη χρήση πολύ νωρίτερα. Ίσως γιατί οι δυσκολίες να ξεκίνησαν στις αρχές της εφηβείας και όπως φαίνεται στην πορεία δεν υπήρξε καμία ικανή συνθήκη που να την κάνει να σταματήσει. Η οικογένεια της χρειάζεται αργούς ρυθμούς για να κινητοποιηθεί και ακόμα και τώρα, που φαινομενικά αναζητά βοήθεια, μοιάζει να μην ακούει ξεκάθαρα το «καμπανάκι του κινδύνου» που χτυπά η κόρη για ουσιαστική βοήθεια και αλλαγή.

Έχει ενδιαφέρον να προσέξει κανείς πως μεταλλάσσεται η συμπεριφορά της κόρης, τι στιγμή που η αντοχή των γονιών φτάνει στα όρια της. Προκαλεί για αλλαγή και την ίδια στιγμή δημιουργεί τις προϋποθέσεις για να μην δράσουν οι γονείς της. Όπως θα φανεί και από την πορεία της οικογένειας, υπάρχουν έντονες αντιστάσεις και δυνάμεις που δεν αφήνουν την οικογένεια να προχωρήσει σε νέους τρόπους επικοινωνίας και να δοκιμάσει νέες δομές που ίσως φανούν πιο λειτουργικές. Τα όρια του οικογενειακού συστήματος είναι άκαμπτα και δύσκολα επιτρέπουν την εισροή νέων πληροφοριών, ειδικά όταν αυτές μπορεί να δυναμιτίσουν την καθεστώςα ισορροπία.

Παράλληλα με τα χαρακτηριστικά της οικογένειας των χρηστών, που μπορεί να λειτουργούν επιτρεπτικά ή και να 'ωθούν' έναν έφηβο στη χρήση, θα πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπ' όψιν μια ακόμα πιθανή αιτία απαρχής της χρήσης: την προσπάθεια αυτο-ίασης των ατόμων. Η σχέση μεταξύ εφηβικής ψυχοπαθολογίας και χρήσης ουσιών είναι ιδιαίτερα σύμπλοκη. Δεν είναι εύκολο να διαχωρίσει κανείς ποια κατάσταση έθεσε τις βάσεις για την εμφάνιση της άλλης. Η ύπαρξη παθολογίας ώθησε το άτομο στη χρήση, ή η χρήση επηρέασε την εμφάνιση παθολογικών συμπτωμάτων.

Το σίγουρο είναι ότι σε αρκετές περιπτώσεις υπάρχει μαζί με την χρήση, ψυχοπαθολογική διαταραχή. Μεταξύ των σημαντικότερων ψυχολογικών διαταραχών

που παρουσιάζουν οι έφηβοι είναι η διαταραχές του άγχους, διαταραχές του θυμικού, διατροφικές διαταραχές, διαταραχές της προσωπικότητας και σχιζοφρένεια. Κάθε μία από αυτές τις διαταραχές έχει βρεθεί να σχετίζεται με την χρήση ουσιών στην εφηβεία (Muisener, 1994). Επίσης, η συνύπαρξη χρήσης ουσιών και ψυχολογικών διαταραχών έχει βρεθεί να επηρεάζει, μειώνοντας την ηλικία εκκίνησης της χρήσης, και αυξάνοντας τη συχνότητα και τη διάρκεια στη χρήση (Rowe & Liddle, 2003).

Έχοντας υπ' όψιν αυτά τα στοιχεία, όπως θα δούμε και παρακάτω, η εικόνα που παρουσίαζε η κοπέλα στο περιστατικό υποδήλωναν την πιθανή ύπαρξη ψυχοπαθολογίας και για το λόγο αυτό ζητήθηκε να γίνει αξιολόγηση της κλινικής της κατάστασης (πράγμα που ποτέ δεν έγινε).

Ο ρόλος του θεραπευτή

Έχοντας ο θεραπευτής στο μυαλό του τα πολλαπλά αίτια και τους παράγοντες που επηρεάζουν ένα άτομο στην επιλογή του να ξεκινήσει τη χρήση ουσιών, και δεν επέλεξε τυχαία τη λέξη επιλογή, και να τη συνεχίσει, είναι δύσκολο έχοντας απέναντι του μια οικογένεια, να πει με σιγουριά τι θα ήταν αυτό που θα την βοηθούσε καλύτερα. Ο λόγος είναι ότι, όλα τα πράγματα που αφορούν την ενήλικη ζωή περιστρέφονται γύρω από την επιλογή και την ευθύνη που φέρει αυτή. Έτσι λοιπόν και ο θεραπευτής έχει να επιλέξει ανάμεσα στις πιθανές υποθέσεις, να κρατήσει τα αυτιά του ανοιχτά στις πληροφορίες που φέρνει η οικογένεια και να προσπαθήσει να βρει τον τρόπο, τον καλύτερο δυνατό, για να οδηγήσει την οικογένεια στην αλλαγή.

Δύσκολα όμως θα απαντούσε κανείς αν αυτό το «συνταίριασμα» που προσπαθεί να πετύχει ο θεραπευτής, μεταξύ των αναγκών που ορίζει η οικογένεια και αυτών που ορίζει ο θεραπευτής, είναι πάντα επιτυχές. Πάντα υπάρχει το δίλημμα να ακούσεις πιο πολύ από όσο πρέπει την αγωνία της οικογένειας και να μην δράσεις σύμφωνα με την επαγγελματική σου συνείδηση, καθώς επίσης να δράσεις σύμφωνα με αυτό που θεωρείς επαγγελματική συνείδηση και να 'παραβλέψεις' αυτό που πραγματικά σου ζητά η οικογένεια.

Δεν θα πρέπει όμως να ξεχνάμε, ότι πέρα από όλα τα στοιχεία 'δυσλειτουργίας' που προαναφέραμε, που συνήθως αυξάνουν δραματικά στις οικογένειες των χρηστών, κάθε οικογένεια έχει πολλές δυνάμεις και υγιή στοιχεία, κάποια από τα οποία τα κρατά κρυμμένα –από το αδιάκριτο βλέμμα του θεραπευτή, στην οικογενειακή θυρίδα για ώρα ανάγκης.

Επειδή, ειδικά η αντιμετώπιση της χρήσης απαιτεί μεγάλες αλλαγές και απειλεί χρόνια κρατημένες ισορροπίες, και επειδή τα αίτια είναι συχνά βαθιά θαμμένα στην ιστορία και την πορεία της οικογένειας αυτής (και ίσως και προηγούμενων γενιών) η πορεία των οικογενειών στην θεραπεία είναι κάποιες φορές απρόβλεπτη.

Η διακοπή από την θεραπεία, όπως συνέβη στο περιστατικό που θα παρουσιαστεί, «αντανακλά την αλληλεπίδραση ανάμεσα στον θεραπευόμενο, την ομάδα ομοτίμων, τους θεραπευτές, την οικογένεια (ή σημαντικούς άλλους) μέσα σε ένα δεδομένο θεραπευτικό σύστημα» (Πουλόπουλος, 2003, σελ.30), (βλέπε και Roulouropoulos, 1997) και τη δεδομένη χρονική στιγμή.

Έρευνες δείχνουν ότι οι 3 μήνες είναι ο ελάχιστος χρόνος παραμονής (κυρίως για κοινότητες) για να έχει αποτελέσματα η θεραπευτική διαδικασία μιας και είναι ένας ικανός χρόνος προσαρμογής (Αγραφιώτης και Καμπριάνη, 2002). Παρόλα αυτά μία οποιαδήποτε συμμετοχή σε κάποιο θεραπευτικό πλαίσιο είναι καλύτερη από τη μη συμμετοχή, αν και τα προγνωστικά είναι υπέρ της συνέχισης της χρήσης για όσους διακόπτουν σε πρώιμο στάδιο (Πουλόπουλος, 2003).

Πάντα υπάρχει η δυνατότητα επανένταξης σε θεραπευτικό πλαίσιο σε ένα δεύτερο χρόνο ή και πιθανή διακοπή της χρήσης. Για οποιοδήποτε θεραπευτή η εξίσωση της διακοπής της θεραπευτικής με αποτυχία θα ήταν εσφαλμένη. Αφ' ενός, γιατί είναι μια αξιολόγηση των παρεμβάσεων *ex postfacto*, που προϋποθέτει ότι η παραμονή στη θεραπεία είναι και μόνη εναλλακτική της οικογένειας, και αφ' εταίρου γιατί μιας και δεν γνωρίζουμε την πορεία της οικογένειας μετά τη διακοπή, οποιοδήποτε συμπέρασμα είναι αυθαίρετο.

Κάποιες έρευνες μάλιστα δείχνουν ότι η διακοπή μπορεί να επέλθει γιατί οι άνθρωποι νιώθουν πως δεν χρειάζονται άλλη θεραπεία ή πως βοηθήθηκαν αρκετά στη διάρκεια της παραμονής τους. Θα πρέπει να γνωρίζουμε ότι η διακοπές από τη θεραπεία για τη χρήση, αν και κυμαίνονται σε υψηλά επίπεδα, δεν υπερβαίνουν τον αντίστοιχο αριθμό όσων διέκοψαν από ψυχιατρική ή άλλη ψυχολογική θεραπεία (Stark, 1992, Wierzbicki, & Pekarik, 1993).

Ένας λοιπόν από τους παράγοντες που σίγουρα παίζουν σημαντικό ρόλο είναι η σχέση θεραπευτή-θεραπευόμενου, η οποία επανεξετάζεται σχεδόν πάντα από τον θεραπευτή, ειδικά όταν η θεραπευτική σχέση διακόπτεται πρόωρα.

Δουλεύοντας στη θεραπεία της εξάρτησης, κανείς έρχεται αντιμέτωπος με ανθρώπους που βρίσκονται σε κρίση. Που το πρόβλημα της χρήσης αποτελούσε έναν

εφιάλτη, που οι περισσότεροι γονείς πίστευαν ότι στην πορεία ανατροφής των παιδιών τους τον είχαν ξεορκίσει και δεν θα καλούνταν ποτέ να το αντιμετωπίσουν.

Επίσης, η γνωστή «μάστιγα των ναρκωτικών», για πολλούς γονείς αφορούσε όλη την υπόλοιπη κοινωνία και όχι τους ίδιους. Γι αυτό και όταν μαθαίνουν για τη χρήση των παιδιών τους η άρνηση αποδοχής του προβλήματος είναι πολύ μεγάλη. Πολλοί γονείς χρειάζονται μήνες για να αποδεχτούν αυτό που υποψιάζονται και συχνά βλέπουν να διαδραματίζεται στο σπίτι τους.

Καλούνται οι γονείς αυτοί, να υπερβούν τις ενοχές τους, τους φόβους τους, την απελπισία και την ματαιώση τους, για να ζητήσουν βοήθεια σε ένα πρόγραμμα που ειδικεύεται στην αντιμετώπιση της χρήσης από έφηβους.

Συχνά το αίτημα των γονιών προς τον θεραπευτή, κυρίως στις πρώτες συναντήσεις είναι να δώσει λύση. Κάτι που βλέπουμε πολύ έντονα και στην οικογένεια που περιγράφεται παρακάτω. Ζητούν να τους πει τι να κάνουν μιας και ίδιοι νιώθουν να έχουν αποτύχει ως γονείς.

Ο θεραπευτής από την πλευρά του έχει να κρατήσει μια λεπτή ισορροπία. Να πάρει το ρόλο του ειδικού- γιατί είναι στο τομέα της εξάρτησης, να ενσταλάξει ελπίδα στους γονείς, μιας η εφηβεία είναι συνήθως η περίοδος εκκίνησης της χρήσης και την ίδια στιγμή να μην τους ακυρώσει τον ρόλο και τη δύναμη που συνεχίζουν να κατέχουν ως γονείς.

Σύμφωνα με τον καθηγητή Deitch (1988) ο θεραπευτής πρέπει αρχικά να δουλέψει με την οικογένεια σε σχέση με την ενοχή που νιώθει και μετά έχει να αποδεχτεί ότι είναι ο ειδικός. Όπως χαρακτηριστικά λει στις πρώτες φάσεις αυτό που έχει ο θεραπευτή να πει στην οικογένεια είναι: «Αυτός είναι ο τομέας μας, αυτή είναι η δουλειά μας, ξέρουμε τι κάνουμε και κατά δεύτερο λόγο γυρίστε το πρόβλημα πάνω μας, εμείς θα το χειριστούμε».

Σαφέστατα, οι γονείς συνεχίζουν να είναι οι ειδικοί, ας μην ξεχνάμε ότι εκείνοι γνωρίζουν το παιδί για σειρά ετών. Αυτό που δεν γνωρίζουν είναι τι έχουν κάνει λάθος -σε ποια σημεία κάτι πήγε στραβά, και κυρίως δεν γνωρίζουν πως να αντιμετωπίσουν τη χρήση του παιδιού τους.

Εκεί είναι που χρειάζονται καθοδήγηση για να ξαναπιάσουν το νήμα του γονεϊκού ελέγχου πιο σφιχτά αυτή τη φορά και συστηματικά. Χρειάζονται συμπαράσταση όταν νιώθουν να κλονίζεται η σχέση τους με τον έφηβο τι στιγμή που επιβάλλουν τα δικά τους όρια στην οικογένεια. Και για να γίνουν όλα αυτά χρειάζεται να χτιστεί μια σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ του θεραπευτή και του

θεραπευόμενου, μέσα στην οποία τηρούνται τα όρια, και στην οποία, αν και ο θεραπευτής αποδέχεται αρχικά το ρόλο του ειδικού, στην πορεία ετοιμάζει τους γονείς για να χριστούν και πάλι αυτοί ειδικοί.

Κατά καιρούς έχουν γραφτεί πολλά για τη σχέση θεραπευτή – θεραπευόμενου (Callaghan, Naugle, & Follete, 1996, Yalom, 1985, Whitaker & Bumberry, 1988, Gilligan, 2001, Dies, 1994, Derlega et al., 1991, Nichols, 1993). Για τη διαφορά ισχύος που υπάρχει και για το σημαίνει «βοήθεια». Ιδίως όταν μιλάμε για ζευγάρι γονιών οι οποίοι βρίσκονται σε σύγκρουση και διαφωνία ο θεραπευτής διατρέχει τον κίνδυνο να τριγωνοποιηθεί στη σχέση και τελικά να μην μπορέσει να είναι βοηθητικός. Κάτι που υπήρχε σαν πιθανότητα στο περιστατικό που θα παρουσιαστεί παρακάτω.

Πιστεύω πάντως πως παρόλη τη σθεναρή αντίσταση που πρόβαλλαν οι γονείς, που ίσως να μεταφραζόταν σαν άρνηση να βοηθήσουν την κόρη τους, από κάτω υπήρχε ένα βαθύ νοιάξιμο και συναισθηματική επένδυση και ήταν αυτή που δεν τους άφηγε να κινηθούν προς μια νέα κατεύθυνση και τάξη πραγμάτων.

Ενδιαφέρον έχει η άποψη του Whitaker και Bumberry (1988) ότι «...οι οικογένειες δεν ωριμάζουν εξ αιτίας κάτι που έκανε ο θεραπευτής. Πραγματική ωρίμανση είναι κάτι που ο θεραπευτής και η οικογένεια κάνουν ο ένας στον άλλο. Δεν είναι ούτε η οικογένεια ούτε ο θεραπευτής, αλλά η οικογένεια και ο θεραπευτής που αποτελούν το όχημα της ωρίμανσης» (σελ.38).

Αποδεχόμενη αυτή την αλληλεπίδραση και ξέροντας πόσο αυτή η οικογένεια με επηρέασε, με έκανε να αφιερώσω αρκετές ώρες σκέψης και εποπτείας και τελικά να αποτελέσει το υλικό της εργασίας αυτής, πιστεύω ότι μάλλον και η οικογένεια αυτή επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από αυτή τη σχέση, αν και τελείωσε κατά τη θεραπευτική μου άποψη πολύ πρόωρα.

*Η αξία της ζωής είναι 'απόλυτη',
το κόστος είναι υποκειμενικό.*

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Τη Μαριάνθη και τον Βαγγέλη Γεωργιάδη (ψευδώνυμο) τους γνώρισα πριν 3 μήνες όταν ήρθαν για ραντεβού στο «Πρόγραμμα Έγκαιρης Παρέμβασης για Έφηβους Χρήστες και τις Οικογένειες τους» στο οποίο εργάζομαι ως ψυχολόγος. Νέοι σχετικά και οι δύο διανύοντας την 4^η δεκαετία της ζωής τους και έχοντας αποκτήσει ένα παιδί ηλικίας 17 χρονών. Ο πατέρας έχει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών, ενώ η μητέρα είναι απόφοιτη λυκείου.

Είχαν υποψίες ότι η κόρη τους Σταματίνα (ψευδώνυμο) κάνει χρήση ουσιών. Κυρίως υποψιάζονταν ότι κάπνιζε περιστασιακά χασίς. Ήρθαν στο πρόγραμμα μετά από σύσταση ενός έμπιστου φίλου, ο οποίος ακούγοντας την ιστορία τους σκέφτηκε ότι ίσως υπάρχει χρήση ουσιών από το παιδί.

Οι γονείς στην πρώτη μας συνάντηση ήταν πανικοβλημένοι και σε απόγνωση. Η συλλογή πληροφοριών με χρονολογική ή θεματική σειρά ήταν αδύνατη. Υπήρχε ένας καταγισμός περιστατικών στη διάρκεια των οποίων ο σύζυγος ή η σύζυγος διέκοπταν για να παραθέσουν ανούσιες λεπτομέρειες, ελπίζοντας ότι και η παραμικρή λεπτομέρεια μπορεί να είναι βοηθητική. Όπως λει και Yalom (1990) για τις λεπτομέρειες, δίνουν πληροφορίες, είναι καταπραϋντικές και διεισδύουν μέσα στο άγχος της απομόνωσης: ο πελάτης νιώθει, μόλις αποκτήσεις τις λεπτομέρειες, ότι έχεις εισχωρήσει μέσα στη ζωή του.

Φάνηκαν από την αρχή πρόθυμοι να μιλήσουν για το πρόβλημα τους και ζητούσαν απεγνωσμένα συγκεκριμένες οδηγίες για το τι να κάνουν και πώς να το κάνουν, έμοιαζαν να έχουν ξεχάσει οποιαδήποτε γονεϊκή δεξιότητα γνώριζαν μέχρι εκείνη την ημέρα, ζητώντας από εμένα, την «ειδικό» τη λύση στο πρόβλημα τους.

Από το πρώτο ραντεβού οι σημαντικότερες πληροφορίες αφορούσαν: την βία που υπήρχε στο σπίτι, την υγεία της μητέρας που ήταν ήδη βεβαρημένη και επιδειωνόταν, τη χρήση της κόρης και βέβαια την έλλειψη ορίων στη συμπεριφορά της κόρης που επέτρεπε όλα τα παραπάνω.

Όσον αφορά το θέμα της βίας εμφανιζόταν από την κόρη προς την μάνα και από τον πατέρα προς την κόρη του στην προσπάθεια του να προστατέψει την σύζυγο του από το μένος της κόρης.

Η μητέρα είχε πρόβλημα με την καρδιά της, είχε υποβληθεί σε σειρά εγχειρήσεων και κάθε ξέσπασμα μπορούσε να αποβεί μοιραίο για εκείνη. Παρόλο το πρόβλημα της όμως, δεν φαινόταν να αντιλαμβάνεται ότι θα έπρεπε με κάποιο τρόπο να προασπίσει την υγεία της. Συνεχίζονταν έτσι ο φαύλος κύκλος των καυγάδων, με πρωταγωνιστές τη μάνα και τη κόρη να πιάνονται «μαλλί με μαλλί», τον πατέρα να επεμβαίνει και να χτυπά την κόρη και σε ακραίες περιπτώσεις τη κόρη να απειλεί ότι ή θα σκοτώσει τον πατέρα ή θα πηδήξει από το μπαλκόνι, και έτσι να οπισθοχωρούν οι γονείς.

Άρχισαν να υποψιάζονται χρήση λόγω της υπερβολικής έντασης που έβγαζε η κόρη με ασήμαντες αφορμές. Το μέγεθος μάλιστα των εντάσεων καθώς και οι απειλές της περί αυτοκτονίας ή το να σκοτώσει τον πατέρα της, τους έβαζε σε υποψίες πιθανής παθολογικής κατάστασης της κόρης. Όταν ήρθαν στο ατομικό ραντεβού είχαν καταφέρει να κάνουν έλεγχο ούρων, με πρόφαση ιατρικές εξετάσεις, που έδειξε θετικά αποτελέσματα στη χρήση ουσιών. Παρ' όλες τις εντάσεις, οι γονείς περιέγραφαν ένα καλό κορίτσι, ηθικό, με καλή ανατροφή, καλή μαθήτρια μέχρι πρόσφατα, με στόχους, που όμως μέσα στην ημέρα μεταμορφωνόταν σε ένα αγνώριστο αγρίμι που δεν ήξεραν πώς να του φερθούν. Τις ώρες που ήταν ήρεμη, ήταν γλυκύτατη, τους έδειχνε την αγάπη της και τους έκανε κάθε φορά να πιστεύουν ότι ίσως να ήταν αυτή η τελευταία φορά που την έβλεπαν να «αλλάζει» συμπεριφορά. Στις υποψίες τους για πιθανή χρήση, η κόρη τους απαντούσε αρνητικά, δεν ετίθετο θέμα χρήσης για εκείνη και οι γονείς ήταν πολύ κοντά στο να την πιστέψουν.

Τέλος, από τη συζήτηση της πρώτης μας συνάντησης φάνηκε ότι τα τελευταία χρόνια οι γονείς είχαν αρχίσει σταδιακά να αφήνουν τον έλεγχο του παιδιού (πού βρίσκεται, τι κάνει, με ποιους είναι) καθώς και να δίνουν ολοένα και αυξανόμενα ποσά για την διασκέδαση της κόρης. Ο μόνος τρόπος που είχαν για να την «πείθουν» να κάνει κάτι ήταν οι παροχές. Για το παραμικρό που της ζητούσαν υπήρχε διαπραγμάτευση σχετικά με το τι θα κερδίσει για να κάνει αυτό που της ζητάνε. Η κατάσταση είχε αρχίσει να είναι εκτός ελέγχου και, ειδικά ο πατέρα που εμπλέκονταν σε αυτή τη διαπραγμάτευση, είχε αρχίσει να αντιλαμβάνεται ότι δεν θα μπορούσε για πολύ να συνεχίσει τις παροχές σε όλα τα επίπεδα (χρήματα, ώρα επιστροφής της κόρης κτλ).

Τις επρόμενες μέρες, μέσα από συζητήσεις με τους γονείς πήρα πληροφορίες για τη ζωή και τη σχέση του ζευγαριού και την οικογένεια τους γενικότερα.

Η Μαριάνθη και ο Βαγγέλης γνωρίστηκαν πριν αρκετά χρόνια. Η Μαριάνθη αρκετά χρόνια πιο νέα από τον Βασίλη γοητεύτηκε εξ αρχής μαζί του. Εκείνος από τις περιγραφές του φαίνεται ότι στο πρόσωπο της Μαριάνθης είδε έναν άνθρωπο με χρυσή καρδιά, πολύ χαρά και πίστεψε ότι είναι «η λύση» για τα όσα ζούσε εκείνη την περίοδο (Αφηγηματική Άσκηση 2 στο Παράρτημα Ι). Μέχρι να εδραιωθεί η σχέση τους πέρασε από πολλά και κυρίως λόγω του Βαγγέλη. Η Μαριάνθη πιστή περίμενε να τελειώσουν τα βάσανα για να παντρευτούν και να είναι μαζί. Γρήγορα ήρθε και το παιδί και η Μαριάνθη αφοσιώθηκε σ' αυτό, αφήνοντας τη δουλειά της και θέλοντας να είναι μια καλή σύζυγος.

Είναι μια παραδοσιακή οικογένεια, ο πατέρας ο πιο μεγάλος, πιο μορφωμένος που έχει το τελευταίο λόγο στο σπίτι και η μητέρα, στη σκιά, να φροντίζει, να δίνει και να υποστηρίζει όλους τους άλλους. Ο σύζυγος η φωνή της λογικής. Του καταλογίζει ότι παρόλη της αγάπη του για την οικογένεια του ο Βαγγέλης είναι αρκετά εγωιστής και γίνεται πιεστικός, επειδή δεν μπορεί να αφήσει πίσω βιώματα που κουβαλάει από την δική του οικογένεια, και επειδή δεν μπορεί να δεχθεί κομμάτια του σήμερα. Εκείνη είναι φωνή του συναισθήματος και η αφανής δύναμη. Εκείνη είναι αυτή που κρατάει τις ισορροπίες όταν υπάρχουν εντάσεις, αλλά είναι και αυτή που δεν αφήνει τα πράγματα να προχωρήσουν φοβούμενη και μη γνωρίζοντας ποιο θα είναι το μετά της οικογένειας της.

Χαρακτηριστικό και των δύο ήταν η μεγάλη πίκρα, ο πόνος και η ντροπή που ένιωθαν για το γεγονός ότι η κόρη τους κάνει χρήση. Η μητέρα χαρακτηριστικά είπε «θέλησα με πάθος να αφιερωθώ στην οικογένεια και κυρίως στην ευτυχία του Βαγγέλη και στην ανατροφή του παιδιού. Δεν εργάζομαι και νιώθω πως έχω χάσει κομμάτια του *είναι* μου. Πιστεύω πως απέτυχα» (Αφηγηματική άσκηση 2 στο παράρτημα Ι).

Με αυτό λοιπόν το παρελθόν και αυτά τα συναισθήματα εντάχθηκε η οικογένεια στο πρόγραμμα για να δουλέψει και να αλλάξει τις συνθήκες του παρόντος ώστε να βοηθήσει την κόρη να σταματήσει τη χρήση.

*«Με το ναρκωτικό νιώθει
να μεταθέτει τη στιγμή της απελπισίας,
προτιμά ένα σαθρό έδαφος από το
άμεσο κενό, την ψεύτικη παρέα
από τη θλιβερή μοναξιά»
(Νίκος Παρασκευόπουλος,
Πρόεδρος ΚΕ.Θ.Ε.Α, 2003)*

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση της οικογένειας Γεωργιάδη δεν έγινε μέσο διαγνωστικών τεστ, αλλά μέσα από συζητήσεις και δομημένες ασκήσεις που αντικατόπτριζαν την πορεία της οικογένειας και έδιναν σημαντικές πληροφορίες για τον τρόπο επικοινωνίας και του πώς σχετίζονταν ο ένας με τον άλλο. Σχετικά με την ψυχική υγεία της κόρης, τους προτάθηκε να τους δοθούν παραπομπές για να κάνουν ψυχιατρική αξιολόγηση, για να εκτιμηθεί η σοβαρότητα των αυτοκτονικών σκέψεων και των απειλών περί δολοφονίας του πατέρα από την κόρη. Παρόλα αυτά δεν ανταποκρίθηκαν σε αυτό.

Επιφανειακά φαίνεται μια δεμένη οικογένεια που όλοι αγαπιούνται αλλά από κάτω υπάρχουν πολλά και έντονα συναισθήματα, απογοητεύσεις και ματαιώσεις, κυρίως από την πλευρά των γονιών που όμως δεν συζητιόνται ανοιχτά. Δεν υπάρχει δυνατότητα διαφοροποίησης των μελών και έκφρασης των πραγματικών συναισθημάτων που υποβόσκουν. Σύμφωνα με τους γονείς η χρήση της κόρης φαίνεται να είναι το μόνο πρόβλημα της οικογένειας και ο λόγος που νιώθουν δυστυχισμένοι και δεν μπορούν να χαρούν τη ζωή.

Το θετικό σημείο της οικογένειας είναι ότι συνεχίζουν να ελπίζουν ότι τα πράγματα μπορεί να αλλάξουν προς το καλύτερο, υπάρχει μεγάλο δέσιμο και νοιάξιμο μεταξύ του ζευγαριού και εμπιστεύονται πολύ το πρόγραμμα στο οποίο απευθύνθηκαν και υπάρχει μια πολύ καλή θεραπευτική συμμαχία και μια σχέση εμπιστοσύνης.

*«Δεν υπάρχει
μεγαλύτερη εξάρτηση,
από την εξάρτηση από
μια ζωή χωρίς νόημα»
(Γιώργος Βασιλείου, ΑΚΜΑ)*

ΑΙΤΗΜΑ

Το αίτημα ήταν ξεκάθαρο από τους γονείς. Μόλις είχαν ανακαλύψει ότι η κόρη τους έκανε χρήση ουσιών. Ουσιαστικά μόλις είχαν επιβεβαιωθεί κάποιες ανησυχίες τους και είχαν πάρει την πιο ανησυχητική απάντηση για την ακραία συμπεριφορά της κόρης τους. Αυτό που ζητούσαν ήταν άμεση βοήθεια, συγκεκριμένες συμβουλές και οδηγίες ως προς το τι να κάνουν και τι να αποφύγουν. Υπήρχε πολύς φόβος, αγωνία και ανασφάλεια για το ποια θα ήταν τα κατάλληλα επόμενα βήματα: *«Πείτε μας τι πρέπει να κάνουμε. Φοβόμαστε πάρα πολύ. Έχει απειλήσει στο παρελθόν ότι θα αυτοκτονήσει ή ότι θα σκοτώσει τον πατέρα της. Μήπως να μην της πούμε ότι σας επισκεφτήκαμε. Φοβόμαστε για το παιδί αλλά δεν ξέρουμε τι πρέπει να κάνουμε, ανησυχούμε μην κάνουμε κάτι λάθος και αποβεί μοιραίο. Εσείς θα ξέρετε, πείτε μας.»*

Η ενοχή, η αίσθηση της αποτυχία και ο φόβος απέναντι στην κόρη τους, ήταν τα συναισθήματα που κρατούσαν τους γονείς ακινητοποιημένους. Η ενστάλαξη ελπίδας και η ενίσχυση από μέρους μου των θετικών συναισθημάτων που είχαν προς την κόρη τους, όπως το νοιάξιμο και η αγάπη που τους είχαν κάνει να δραστηριοποιηθούν και να έρθουν στο πρόγραμμα, λειτούργησαν θετικά στο να βγουν από τον πανικό και την προσωπική κατηγορία.

Εντάχθηκαν στην ομάδα υποδοχής γονέων όπου θα βρισκόμασταν μια φορά κάθε εβδομάδα με στόχο να καταφέρουν να έρθει το παιδί στο πρόγραμμα (πράγμα το οποίο και έγινε) και να αξιολογηθεί η οικογένεια. Συμφωνήσαμε ότι θα υπάρχουν ξεχωριστές ατομικές ή οικογενειακές συναντήσεις όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο.

Ακόμα, μετά το πέρας της αξιολόγησης, θα γινόταν μία συνάντηση για την περαιτέρω προτεινόμενη πορεία τους πράγμα που έγινε. Έτσι μετά 1½ μήνα προχώρησαν στην ομάδα προετοιμασίας με στόχο την ένταξη του παιδιού στην κοινότητα, δεδομένης της εκτεταμένης χρήσης ουσιών που είχε κάνει. Στην ομάδα αυτή παρέμειναν 1 μήνα.

*“Anger is the psychological equivalent to pain”
Ο θυμός είναι το ψυχολογικό αντίστοιχο του πόνου
Bruce Colburn,
Riverside Psychiatric Institute, Newport News, Virginia*

ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Ο παραδοσιακός χαρακτήρας της οικογένειας και οι προσδοκίες που αφορούν μόνο την επαγγελματική αποκατάσταση δεν αφήνουν στην κόρη περιθώρια προσωπικής έκφρασης. Οι σχέσεις είναι άκαμπτες και δυσλειτουργικές. Υπάρχει έντονη αποδιοργάνωση και σύγχυση ρόλων. Δεν υπάρχουν σαφείς κανόνες και όρια στο σπίτι. Ορίων που θα λειτουργούσαν προστατευτικά προς την Σταματίνα, ένα κορίτσι 17 ετών που οι γονείς δυσκολεύονται να πάρουν την ευθύνη του γονεϊκού τους ρόλου. Οι γονείς είτε φέρονται με υπερβολική ελαστικότητα και έλλειψη ορίων στη συμπεριφορά της είτε προσφεύγουν σε πολύ αυστηρές απαγορεύσεις σε θέματα ελάσσοнос σημασίας (π.χ. φαγητό, μάζεμα δωματίου) με αποτέλεσμα να υπάρχουν έντονες συγκρούσεις και βία.

Ακόμα, η υγεία της μητέρας (πρόβλημα καρδιάς) ήταν σε έξαρση και ο τρόπος επικοινωνίας στο σπίτι με τις έντονες συγκρούσεις και τη βία, συνέτειναν στην ασάφεια ή την ασυνέπεια ως προς τα όρια, με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι κρίσεις και να υπάρχει μεγάλη αγωνία. Η κόρη σε όλα αυτά κάποιες φορές έμοιαζε να ανησυχεί ενώ άλλες ήταν τελείως αδιάφορη.

Ο τρόπος που είχε βρει η Σταματίνα να λειτουργεί μέσα στην οικογένεια της ήταν να δείχνει αδιάφορη και να κάνει να την φοβούνται όλοι. Οι γονείς να νιώθουν ακινητοποιημένοι και τρομοκρατημένοι και εκείνη να παίρνει αξία και προσοχή μόνο μέσα από τη χρήση και τη διακίνηση ουσιών σε μια παρέα μεγαλύτερων σε ηλικία παιδιών, όλοι μέσα στη χρήση. Φαίνεται να προκαλεί πολύ τους γονείς της να μετακινηθούν με όποιο και αν ήταν το προσωπικό κόστος, πράγμα ανησυχητικό για την ψυχική και σωματική της υγεία.

Φαίνονταν σαν η Σταματίνα να προσπαθούσε να εκφράσει μια πλευρά της μητέρας της που ποτέ δεν βγήκε προς τα έξω. Αυτό της δυναμικής, οργανωτικής γυναίκας που μπορεί να τα καταφέρει και ίσως να πετύχει πιο πολύ και από τον άντρα της. Κάτι τέτοιο όμως, στα μάτια της μητέρας θα σήμαινε τη διάλυση της οικογένειας. Έτσι επέλεξε εδώ και πολλά χρόνια, την «παθητικότητα», να ζει στη σκιά του συζύγου, θυσιάζοντας ένα κομμάτι του εαυτού της. Ένα κομμάτι στο οποίο η Σταματίνα προσπαθεί να δώσει φωνή με έναν έντονο και ακραίο τρόπο.

Να σημειωθεί ότι σε μια από τις συζητήσεις η Σταματίνα είπε πως υπάρχει ένα σημαντικό γεγονός στη ζωή της το οποίο τη βαραίνει αλλά θέλει να παραμείνει μυστικό. Δεν υπάρχουν πληροφορίες για το τι είδους γεγονός αναφέρεται.

*Από εδώ που είμαστε πρέπει να πάμε
εκεί που είναι η απόφαση.
Ludfich Wittengstein*

ΣΤΟΧΟΙ

Ο πρώτος στόχος ήταν να φτιαχτεί μια σχέση εμπιστοσύνης, μια θεραπευτική συμμαχία που θα στηρίζονταν στην μη κριτική αντιμετώπιση της συμπεριφοράς των γονιών, της στήριξης τους όταν χρειάζονταν υποστήριξη και της ενστάλαξης ελπίδας για τις προσπάθειες τους. Ο αρχικός στόχος, όπου ήταν η ίδια η σχέση να γίνει το όχημα της αλλαγής για τους γονείς, φάνηκε να επιτυγχάνεται. Με περισσότερη επιτυχία με τον σύζυγο και λιγότερο με τη σύζυγο. Και οι δυο γονείς εμπιστεύτηκαν και άνοιξαν προσωπικά τους θέματα που για καιρό δεν ομολογούσαν ο ένας στον άλλο και ανέφεραν περιστατικά βίας και έντασης μέσα στο σπίτι, ξέροντας πως δεν θα εκτεθούν αλλά θα βοηθηθούν να βρουν ένα άλλο τρόπο επίλυσης των συγκρούσεων.

Οι γονείς έχοντας μπερδευτεί μέσα στον γονεϊκό τους ρόλο και έχοντας χάσει τον έλεγχο της κόρης τους, ένιωθαν αβοήθητοι και απελπισμένοι. Έτσι στην αρχή της θεραπείας ένας από τους στόχους ήταν να προσπαθήσω να τους δώσω πίσω την «εξουσία» που προσπαθούσαν απεγνωσμένα να μου δώσουν χρίζοντας με ως ειδική σε όλα τους τα προβλήματα.

Ένας ακόμα στόχος ήταν να εκπαιδεύσω τους γονείς σε κάποιες βασικές δεξιότητες επίλυσης των συγκρούσεων και αποφυγής κλιμάκωσης των εντάσεων, ώστε να μειωθούν τα περιστατικά βίας. Παράλληλα προσπάθησα να κάνω την μητέρα να συνειδητοποιήσει ότι πρέπει να προστατεύει τον εαυτό και την υγεία της, ώστε και η κόρη της μελλοντικά να μπορέσει να το κάνει το ίδιο για τον εαυτό της.

Επίσης ένας στόχος στον οποίο επικεντρώθηκα ήταν να βοηθήσω τους γονείς να αναλάβουν την ευθύνη των αποφάσεων του σε ότι αφορά την ανατροφή της κόρης τους, να μπορέσουν να τολμήσουν να εκφραστούν ανοιχτά και να πάρουν σαφή και κάθετη θέση σε θέματα, όπως η διακοπή της χρήσης της κόρης, που λόγω της ιδιαιτερότητας του προβλήματος –εκτεταμένη χρήση, κρίθηκε ως επείγον. Για να επιτευχθεί αυτό τοποθετήθηκαν στην πορεία διάφοροι πιο μικροί στόχοι, όπως το να

διαχωρίσουν ποια από τα θέματα που έφερναν αφορούσαν τη δυσκολία τους ως γονείς ή προβλήματα που είχαν ως σύζυγοι, να βάλουν προτεραιότητες και να μπορούν να αξιολογούν και να διαχωρίζουν τα πραγματικά επείγοντα περιστατικά από αυτά της καθημερινότητας. Συχνά ένας από τους λόγους που ένιωθαν αβοήθητοι οι γονείς, ήταν η πληθώρα των θεμάτων που έφερναν χωρίς καμία αξιολόγηση βάσει της σοβαρότητας τους, έτσι μπορεί να ξεκίναγαν να μιλάν για το ότι δεν μπορούν να πείσουν την κόρη τους να μαζέψει το δωμάτιο της, μετά να αναφέρονταν σε ένα πρόσφατο καβγά που υπήρξε έντονη βία και δεν μπόρεσαν να πετύχουν να μη κλιμακωθεί η ένταση και τέλος να έφερναν ερωτήσεις για το διάστημα που μπορεί να χρειαστεί κάποιος μέχρι να πετύχει θεαματικές αλλαγές.

Ένας ακόμα βασικό στόχος ήταν να συνειδητοποιήσουν οι γονείς κάποια καταπιεσμένα συναισθήματα που είχαν σχετικά με το γεγονός της χρήσης της κόρη τους. Η συνειδητοποίηση αυτή και η απενοχοποίηση τους γύρω από συναισθήματα ντροπής, προσβολής, θυμού, απογοήτευσης και ματαίωσης ήταν ιδιαίτερα απελευθερωτική.

Όντας μια παραδοσιακή ελληνική οικογένεια, η γνώμη των άλλων (των φίλων, της γειτονιάς, του κόσμου) έπαιζε σημαντικό ρόλο. Στην προσπάθειά τους να κρατήσουν κρυφό το οικογενειακό αυτό μυστικό της χρήσης της κόρης, είχαν απομονωθεί από όλους τους φίλους τους, έλεγαν ψέματα και είχαν κλειστεί στο σπίτι. Ακόμα, κυρίως η μητέρα, είχε τρομερά συναισθήματα ενοχής για τον θυμό που ένιωθε προς την κόρη της, ματαίωση για τη μη πιθανή εκπλήρωση των προσδοκιών που είχε από εκείνη και τέλος μια μεγάλη θλίψη και απογοήτευση γιατί βαθιά μέσα της ένιωθε απογοήτευση που απέτυχε ως μάνα -στον πρωταγωνιστικό ρόλο που διάλεξε στην οικογένεια αυτή, αφήνοντας πίσω τα όποια προσωπικά και επαγγελματικά σχέδια (Αφηγηματική άσκηση 1 στο Παράρτημα Ι).

Μέσα από διάφορες παρεμβάσεις κατάφεραν να διαχωρίσουν τις επιθυμίες τους από τις προσταγές της κόρης τους, να μπορούν και να τολμούν να της αρνούνται πράγματα και να βάζουν όρια στις επιθυμίες της. Η μητέρα, που ήταν και πιο «κοντά» στην κόρη της, κατάφερε σε μεγάλο βαθμό να διαφοροποιηθεί έχοντας σιγά σιγά δικές της επιθυμίες και όνειρα και πλησιάζοντας λίγο περισσότερο το σύζυγο της και παίρνοντας κάποια απόσταση από την κόρη της, αφήνοντας έτσι και σε εκείνη χώρο να αναλάβει την ευθύνη των πράξεων της και της ζωής της.

Παράλληλα, γίνονταν δουλειά ώστε να καταφέρουν οι γονείς να διαπραγματεύονται με ένα ώριμο και ενήλικο τρόπο τα προβλήματα τους, πως

μπορούν να επικοινωνούν χωρίς να καβγαδίζουν, ακόμα και αν διαφωνούν. Έγινε πολλή προσπάθεια ώστε να μπορέσουν να βάλουν κάποια όρια στην ανεξέλεγκτη συμπεριφορά της κόρης τους και να κάνουν κάποιες πρώτες συμφωνίες που αφορούσαν τη λειτουργία της οικογένειας, όπως πια αυτοί θεωρούν σωστή και όχι όπως θεωρούσε – μόνο- η κόρη τους. Σε αυτό το κομμάτι είχαν αρκετή δουλειά να κάνουν ακόμα, αλλά, όπως θα δούμε πιο κάτω, η διακοπή της θεραπευτικής τους πορείας δεν το επέτρεψε.

Ένας πρώτος στόχος για την κόρη ήταν να καταφέρει να εμπιστευτεί το θεραπευτικό πλαίσιο ώστε να νιώσει ότι μπορεί να εκφραστεί και να μιλήσει για τα προβλήματα και τις δυσκολίες της και να ενταχθεί σε μία ομάδα. Ο συγκεκριμένος και τόσο καθοριστικός αυτός στόχος για την θεραπευτική πορεία του ατόμου νομίζω πως επιτεύχθηκε μερικώς.

Σε ένα βαθμό, η Σταματίνα εμπιστεύτηκε και μίλησε για κάποιες δυσκολίες της και για θέματα γύρω από τη χρήση. Πιστεύω όμως ότι για εκείνη, καταλυτικό ρόλο έπαιξε, η έστω και πρόσκαιρη, αλλαγή της στάσης των γονιών της. Αυτό που βίωσε για σύντομο διάστημα, το να μπορούν οι γονείς της να παίρνουν μία απόφαση και να αντέχουν την ευθύνη αυτής της απόφασης τους, καθώς και τη μικρή διαφοροποίηση τους από τις επιθυμίες της ήταν αυτό που την κράτησε στην ομάδα τις λίγες φορές που ήρθε.

Δυστυχώς η αλλαγή αυτή δεν κράτησε πολύ και η Σταματίνα, αποφάσισε ότι θα πρέπει για αρκετό καιρό ακόμα να τους «κινητοποιεί» μέσα από τις προκλήσεις της ανοριοθέτητης συμπεριφοράς της και της χρήσης ουσιών.

Τέλος, ένας ακόμα άμεσος στόχος ήταν η κατανόηση της βλαβερότητας και της επικινδυνότητας της χρήσης ουσιών. Στόχος, που επίσης δεν ολοκληρώθηκε δεδομένης της απότομης διακοπής της από τη θεραπεία.

*Οποία και αν είναι η ερώτηση
Ο άνθρωπος είναι η απάντηση.
Louis Aragon*

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

Οι γονείς

Στην πρώτη μας συνάντηση εξήγησα στους γονείς τον τρόπο που δουλεύουμε. Λειτουργούμε υποστηρικτικά προς τους γονείς, που είναι και οι «ειδικοί» σε σχέση με το παιδί τους, ενώ παράλληλα δουλεύουμε μαζί με το μέλος που έχει πειραματιστεί ή κάνει πιο συστηματική χρήση ουσιών, με στόχο όχι μόνο την άμεση παύση της χρήσης αλλά και τη μακροχρόνια αποχή. Αυτό επιτυγχάνεται σε δυο επίπεδα. Αρχικά με τη δουλειά που κάνουμε με τους γονείς στο να επανακτήσουν τον χαμένο γονεϊκό τους ρόλο, να διδαχτούν δεξιότητες επικοινωνίας και ελέγχου της συμπεριφοράς ενός εφήβου. Σε ένα δεύτερο επίπεδο επιτυγχάνεται, μιλώντας με το παιδί και μέσω ασκήσεων και σεμιναρίων που βοηθούν στην κατανόηση της βλαβερότητας και της εξαρτητικότητας που προκαλούν οι ουσίες και της προώθησης πιο εναλλακτικών τρόπων διασκέδασης (σε σχέση με τη χρήση) και νέων τρόπων επικοινωνίας και αποδοχής από τους συνομηλίκους.

Προτεραιότητα λοιπόν για τους γονείς ήταν να πείσουν το παιδί να κλείσει ένα ατομικό ραντεβού. Η πρόταση αυτή ήταν το κόκκινο πανί για την εμφάνιση του πανικού. Τους ήταν αδιανόητο ότι θα μπορούσαν καν να το προτείνουν αυτό στην κόρη τους. Ο πατέρας που μέχρι εκείνη την ώρα φαινόταν να είναι πιο συγκροτημένος, έπεσε πίσω στην καρέκλα αδυνατώντας να σκεφτεί οτιδήποτε.

Συμμαχώντας με το δυνατό κομμάτι των γονιών, αυτό που τους είχε φέρει στο πρόγραμμα, και ακούγοντας τους προσεκτικά για το πόσο δύσκολα ήταν τα πράγματα σ' αυτή τη φάση και πόσο άσχημα νιώθουν, πιστεύω πως ανακουφίστηκαν σε ένα βαθμό από την αγωνία που είχαν ότι κανείς δεν καταλαβαίνει. Εξηγώντας τους κάποια βασικά πράγματα που θα μπορούσαν να κάνουν για αρχή ένιωσαν ότι υπάρχει ελπίδα. Νομίζω πως τότε εμπιστεύτηκαν ότι μπορεί και να βρουν βοήθεια.

Η μητέρα ήταν αυτή που έπαιξε καταλυτικό ρόλο, υιοθετώντας μια πιο ξεκάθαρη στάση που έλεγε, αν αυτό που έπρεπε να κάνουν ήταν να φέρουν το παιδί, με διαβεβαίωσε ότι θα βρουν τρόπο και θα το φέρουν.

Πραγματικά το παιδί έκλεισε ατομικό ραντεβού μέσα σε τρεις ημέρες. Τα στοιχεία που ανέφερε ήταν περίπου αυτά που είπαν και οι γονείς με τη διαφορά ότι εκείνη ήταν ιδιαίτερα καχύποπτη, διστακτική στο να μιλήσει και ανέφερε συστηματικότερη χρήση πληθώρας ουσιών (κατασταλτικά, αμφεταμίνες, πτητικά κ.α), διακίνησης και παραβατικής συμπεριφοράς. Επίσης σημαντικό είναι ότι έχει ξεκινήσει τη χρήση ουσιών εδώ και 5 χρόνια συστηματικά. Όσον αφορά το σχολείο είναι μέτρια μαθήτρια και δεν διαβάζει καθόλου. Παρόλα αυτά οι στόχοι κινούνται από το να έχει μία κοινοβιακή ζωή έως την επαγγελματική σταδιοδρομία ως επιστήμονας.

Με διάφορες ερωτήσεις που σιγά σιγά επικεντρώνονταν σε συγκεκριμένα θέματα (focusing questioning) οι γονείς είπαν πως η καθημερινότητα της κόρης τους ορίζεται εκτός σπιτιού, κάνοντας παρέα με μεγαλύτερα παιδιά, και στο σπίτι βρίσκεται για φαγητό και ύπνο. Τις λίγες ώρες που είναι εκεί δεν λείπουν οι έντονες συγκρούσεις και η λεκτική και σωματική βία.

Σχετικά σύντομα κατάλαβα πως είχα απέναντι μου μια αρκετά «δυσλειτουργική» οικογένεια, όπου η ιεραρχία ήταν δύσκολο να καθοριστεί ή στην κορυφή κρατούσε τα σκήπτρα η κόρη, έχοντας δυσκολίες να θέσει όρια και να ελέγξει. Έτσι αποφάσισα στην αρχή να δουλέψω με τους γονείς ώστε να ορίσουμε μία βασική δομή λειτουργίας της οικογένειας, ποιος παίρνει τις αποφάσεις, πως κάνουμε συμφωνίες με τα παιδιά και τι σημαίνει συμμαχία μεταξύ των γονιών και να τονώσω λίγο τον ρόλο τους ως γονείς. Κάτι που φάνηκε να είναι αρκετά βοηθητικό στο να εξελιχθούν κάπως τα πράγματα. Η μητέρα ήταν αυτή που σαμποτάριζε τις προσπάθειες του πατέρα για ανάκτηση του γονεϊκού του ρόλου. Όσες φορές ερχόταν σε ρήξη με την κόρη του, επενέβαινε η μητέρα δήθεν κατευναστικά, εν μέρει όμως συμφωνούσε με τη κόρη της, ότι ο πατέρας είναι απόλυτος και δεν έχει το σωστό τρόπο να ορίσει τα πράγματα.

Στις ανοριοθέτητες συμπεριφορές των γονιών στην ομάδα όπως αργοπορία, μη τήρηση των ορίων ομάδας (χρήση κινητού, δεν περίμεναν να τελειώσει ο άλλος πριν μιλήσουν) προσπάθησα να τους βάλω όρια με ένα διαλεκτικό τρόπο, προσπαθώντας να λειτουργήσω σαν ένα μοντέλο συμπεριφοράς για το πώς είχαν να βάλουν όρια στην δική τους ομάδα που λεγόταν οικογένεια.

Ο πατέρας έμοιαζε να προχωράει και να αφομοιώνει όσα λέγονταν στις ομάδες και να είναι πρόθυμος να τα εφαρμόσει. Η μητέρα ενώ αρχικά συμφωνούσε μαζί μας στο τέλος άφηνε αιχμές για την εγκυρότητα των όσων λέγονταν «συμφωνώ

Συχνά τεχνικές παράφρασης και η χρήση μεταφορών του λόγου βοηθούσαν να καταλάβουν αόριστε έννοιες όπως τι σημαίνει να κάνεις κάτι επειδή το νιώθεις και όχι επειδή στο λένε. Την έννοια του να είσαι συνεπείς με το πώς νιώθεις ήταν δύσκολο να το κατανοήσουν. Στην αρχή δούλεψα μαζί τους βάζοντας τους να κάνουν πράγματα «σαν να», σαν να τα μπορούσαν, ώστε να τολμήσουν νέες συμπεριφορές. Αργότερα, αγγίξαμε και επώδυνα συναισθήματα ενοχής, φόβου, αποτυχίας που μπλόκαραν για χρόνια την επικοινωνία. Το ότι ανοίχτηκαν στην ομάδα κάποια από αυτά πιστεύω πως είναι δείγμα εσωτερικών διεργασιών των γονιών και προχωρήματος.

Η πορεία της οικογένειας στο πρόγραμμα σηματοδοτήθηκε από πολλά βήματα μπρος πίσω, που συχνά υπαγορεύονταν από την απρόβλεπτη συμπεριφορά της κόρης. Οι γονείς παρέμειναν στην αρχική ομάδα 1 ½ μήνα και κατόπιν πέρασαν στην ομάδα προετοιμασίας.

Οι γονείς παρέμειναν στην ομάδα προετοιμασίας ένα μήνα περίπου. Μέσα από ασκήσεις αντιμετώπισης της βίας και υγιής έκφρασης του θυμού, η μητέρα άρχισε να καταλαβαίνει ότι πρέπει να προστατεύει τον εαυτό της και την υγεία της και να αποφεύγει τις εντάσεις με την κόρη της. Ο σύζυγος έχοντας πλήρως εμπιστευτεί το πρόγραμμα, άρχισε δειλά δειλά να παίρνει αποφάσεις και ανακτά το χαμένο ρόλο του. Συχνά μοιράζονταν τον ενθουσιασμό του στην ομάδα «της το είπα όπως μου είπατε. Ήμουν σταθερός και επέμεινα. Η κόρη μου πρώτη φορά ίσως με έβλεπε έτσι, μου είπε πήγαίνε σπίτι και θα έρθω. Για πρώτη φορά το 'πε και το έκανε».

Στη διάρκεια του μήνα που οι γονείς παρέμειναν στην ομάδα προετοιμασίας, το παιδί διέκοψε από το πρόγραμμα και οι γονείς ξαναβρέθηκαν στην ομάδα υποδοχής, προσπαθώντας για άλλη μια φορά να πείσουν το παιδί να έρθει. Στην

πρώτη μας συνάντηση στην ομάδα οι γονείς φάνηκε να είχαν ξεχάσει όσα είχαν μεσολαβήσει και ειπωθεί τους τελευταίους μήνες. Ήταν σαν οι αλλαγές να είχαν γίνει σε ένα συμπεριφοριστικό επίπεδο αλλά από κάτω δεν είχαν γίνει σημαντικές αλλαγές σε ένα πιο βαθύ επίπεδο ιδεών και αντιλήψεων, που θα υποστήριζαν τις καινούργιες συμπεριφορές. Ο πατέρας στη σκιά της συζύγου, που φαίνονταν να έχει εκείνη πάρει τον έλεγχο στα χέρια της, ζητούσε να την πείσουμε για όσα εκείνος έβρισκε λογικά αλλά δεν μπορούσε να εφαρμόσει στην οικογένεια του.

Σε μια προσπάθεια να ανοιχτούν και να συζητηθούν δύσκολα συναισθήματα που δεν είχαν εκφραστεί για καιρό χρησιμοποίησα αφηγηματικές ασκήσεις που θα τους διευκόλυναν στην έκφραση των συναισθημάτων αυτών (βλέπε παράρτημα Ι). Κάποιες από αυτές ήταν η βιογραφία σε 3^ο πρόσωπο, μέσα από την οποία έκαναν συνδέσεις για την πορεία της ζωής τους και τις επιλογές τους, και το πώς πρωτογνωρίστηκαν (ημιδομημένες ερωτήσεις) όπου ξετύλιγαν το κουβάρι της σχέσης τους και των ανείπωτων υποσχέσεων και προσδοκιών που είχαν μέσα από αυτή τη σχέση.

Η κόρη

Την πρώτη φορά που ήρθε η Σταματίνα στο πρόγραμμα ήταν μετά από πολύ πίεση από τους γονείς της και διεκδικώντας συνέχεια περισσότερες παροχές για να έρχεται στις συναντήσεις. Η ώρα επιστροφής, το χαρτζιλίκι, ήταν κάποιοι από τους παράγοντες τους οποίους διαπραγματευόταν για το αν θα έρθει ή όχι. Έμοιαζε ένα κομμάτι της να ζητά βοήθεια μιλώντας ανοιχτά για αρκετά θέματα όπως η χρήση, η διακίνηση, οι σχέσεις της με τα αγόρια ενώ ένα άλλο κομμάτι του εαυτού της φοβόταν και δεν εμπιστευόταν εύκολα, προκαλούσε με την ανοριοθέτη συμπεριφορά της, και ζητούσε αποδείξεις του πόσο «την αντέχουν». Έμοιαζε σαν ένα παιδί που ο μόνος τρόπος να εμπιστευτεί και να κατανοήσει τα όρια ήταν με το να προκαλεί και να ζητά να την οριοθετήσουν. Κάποιες φορές δεν έρχονταν στην ομάδα της και δεν ειδοποιούσε, έμπαινε στην ομάδα καθυστερημένη ή όντας στην ομάδα, δεν συμμετείχε στη συζήτηση λέγοντας πως δεν εμπιστεύεται. Σε ένα δεύτερο επίπεδο ζητούσε να δει αν αντέχουμε στην πίεση της και αν θα την φοβόμασταν όπως η οικογένεια της. Είχε μεγάλη ανάγκη να ακουμπήσει κάπου και ταυτόχρονη μεγάλη δυσκολία και αγωνία για να το κάνει. Ενώ τη μία φορά στην ατομική συνάντηση ήταν λαλίστατη την επόμενη φορά, μιλούσε απότομα στο προσωπικό και όταν της

τηλεφωνούσαν τους έκλεινε στα μούτρα το τηλέφωνο, λέγοντας πως δεν θα ξαναπατήσει στο πρόγραμμα.

Καθ' όλη τη διάρκεια της παραμονής της στην πρώτη φάση, είχε ατομικές συναντήσεις. Κατόπιν, μετά την παραπομπή της στην ομάδα προετοιμασίας, όπως και οι γονείς της, η Σταματίνα ήρθε μια φορά και μετά διέκοψε. Αποφάσισε πως δεν θέλει να ξαναέρθει και πως δεν κάνουν οι ομάδες για εκείνη.

Όσες φορές συμμετείχε σε ομάδα υποτιμούσε τα υπόλοιπα μέλη λέγοντας ότι δεν γνωρίζουν πολλά γύρω από τη χρήση όπως εκείνη, ότι το προσωπικό δεν μπορεί να καταλάβει τι γίνεται στη ζωή της και ότι αυτά που κάνουν στις ομάδες «είναι σαχλαμάρες για μικρά παιδιά». Έτσι την τελευταία φορά που την έφεραν οι γονείς της αρνήθηκε να μπει στην ομάδα και ζήτησε να έρθουν αμέσως οι γονείς της και να την πάρουν. Αυτή ήταν και η τελευταία φορά που ήρθε στο πρόγραμμα.

Λίγο πολύ όλοι αναζητούμε τα ίδια πράγματα από τη ζωή: αγάπη, σεβασμό, ευτυχία, ισότητα, δικαιοσύνη, ευημερία, αξιοπρέπεια και προπαντός πίστη σε θεμελιώδη, αδιαμφισβήτητα ιδανικά. Κι όπως είναι βέβαιο ότι κανένας μας ποτέ δεν πρόκειται να αποκτήσει όσα πιστεύει ότι δικαιούται, είναι εξίσου βέβαιο ότι όλοι αρνούμαστε να το αποδεχτούμε.
Λι Στρίνγκερ
«Ένας χειμώνας στη Νέα Υόρκη», 1999

ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ

Γιατί οι αποφάσεις είναι δύσκολες; Σύμφωνα με τον Yalom (2002) η απόφαση είναι δύσκολη γιατί αποκόβει, αποκλείει όλες τις άλλες εναλλακτικές και αυτό περιορίζει και φοβίζει. Δουλεύοντας με την συγκεκριμένη οικογένεια καλέστηκα αρκετές φορές να αποφασίσω μεταξύ δυο ή και τριών επιλογών, και κάθε απόφαση είχε τη δική της δυσκολία, ακριβώς γιατί τη στιγμή που είσαι μπροστά σε ένα δίλημμα και παίρνεις μία απόφαση, συνειδητοποιείς πως ποτέ δε θα μάθεις τι θα γινόταν αν επέλεγες την εναλλακτική άποψη.

Με το που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα η Μαριάνθη και ο Βαγγέλης, το πρώτο που ζητούσαν ήταν περισσότερο χρόνο και άμεσες πρακτικές λύσεις. Αυτό το έκαναν είτε θέτοντας ερωτήσεις λίγο πριν κλείσει η ομάδα που για να απαντηθούν θα έπρεπε να παραβιαστεί ο χρόνος της συνεδρίας είτε με καθημερινά τηλεφωνήματα. Το πρώτο δίλημμα που αντιμετώπισα ήταν το κατά πόσο θα έπρεπε να τους δω πέραν της θεραπευτικής ομάδας που είχαν μία φορά την εβδομάδα. Οι έντονες συγκρούσεις και η βία που ανέφεραν με έκαναν αρκετές φορές να τους δω εκτάκτως. Συνειδητοποίησα όμως ότι η άμεση πυροσβεστική κατάσβεση των φλεγόντων προβλημάτων τους δεν βοηθούσε. Έπαιρνα περισσότερη ευθύνη από αυτή που αναλογεί στο ρόλο του θεραπευτή, τους αποδυνάμωνα αποδεχόμενη την δική τους πεποίθηση ότι κατέχω τις «σωστές» απαντήσεις και τέλος δεν τους άφηνα να διαχειριστούν με τις δικές τους δυνάμεις τα θέματα που προέκυπταν. Αυτό συνέβαινε μέχρι τον πρώτο μήνα κατόπιν σταμάτησε. Θεωρώ ότι η επιπλέον βοήθεια λειτούργησε υποστηρικτικά στην αρχή, καθώς δεν άντεχαν μεγάλο βαθμό ασάφειας λόγω της κρίσης στην οποία βρίσκονταν. Κατόπιν, πιστεύω όταν ήταν βοηθητικό το ότι εμπιστεύτηκα ότι είχαν τις δυνάμεις να αντεπεξέρχονται στις δυσκολίες και πλέον μπορούσαν να περιμένουν τη θεραπευτική τους ομάδα για να συζητήσουμε τις εξελίξεις.

Κάθε θεραπευτής προσπαθεί να βρει τα κατάλληλα κανάλια επικοινωνίας με τους θεραπευμένους ώστε αυτά που λει να γίνονται αποδεκτά. Με αυτό το στόχο δούλεψα και αυτή τη φορά. Φάνηκε όμως ότι ενώ με τον Βαγγέλη κατ' ευθείαν

βρέθηκε αυτός ο τρόπος, με την Μαριάνθη υπήρχαν αρκετές δυσκολίες. Ένα ακόμα δίλημμα ήταν αν θα έπρεπε να ενισχύσω τη συμμαχία με τον Βαγγέλη που έμοιαζε να προχωράει γρήγορα, ή να εστιάσω στην Μαριάνθη. Συχνά ένιωθα ότι έτσι διχασμένη μεταξύ των δύο, μπορεί να ένιωθε και η Σταματίνα, και όταν ένιωθα έτσι τους το καθρέφτιζα. Παρόλα αυτά, νομίζω πως η απόφαση μου να μην επηρεαστώ από τη δυσκολία μου στην επικοινωνία με την Μαριάνθη και να συνεχίσω να δουλεύω και με τους δυο με τον ίδιο τρόπο, δεν ήταν βοηθητική. Θεωρώ πως στο τέλος, η Μαριάνθη ένιωσε ότι δεν μπορεί να συντονιστεί με την υπόλοιπη ομάδα και με την «πρόοδο» του συζύγου της, όπως έλεγε κοροϊδευτικά και είναι αυτή που συνέβαλε στην πρόωρη διακοπή της θεραπευτικής σχέσης με όλη την οικογένεια.

Μια ακόμη δυσκολία ήταν οι δικές μου κοινωνικές αξίες και πεποιθήσεις σχετικά με το ρόλο της γυναίκας στην οικογένεια. Η Μαριάνθη είχε επιλέξει να έχει το ρόλο του υποστηρικτή του συζύγου και αυτόν της μάνας. Τα παράπονα που εξέφρασε στη θεραπεία όταν εγώ την γνώρισα, μπορεί να σχετιζόταν με τη συγκεκριμένη φάση ζωής που βρισκόταν, τη κούραση της και σε κάποιο βαθμό την απογοήτευση της για όσα συνέβαιναν. Ίσως η Μαριάνθη να μη δυσκολεύτηκε να πάρει νωρίς στη ζωή της αυτές τις αποφάσεις σχετικά με το ρόλο της και ποτέ να μην έφτασε να τις αμφισβητήσει σε βάθος όπως εγώ εσφαλμένα υπέθεσα. Το γεγονός ότι ήμουν αρκετά χρόνια νεότερη της, ανύπαντρη και χωρίς παιδιά ήταν συχνά ένας από τους λόγους που πίστευε ότι δεν μπορώ να καταλάβω τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε και να μπω στη θέση της. Ίσως και να είχε δίκαιο. Ο καθένας μπαίνει στη θεραπεία, είτε από τη θέση του θεραπευτή είτε του θεραπευόμενου, με αυτό που είναι και με τα βιώματα του, και οι διαφορές που υπήρχαν μεταξύ εμένα και τις Μαριάνθης, ήταν κάτι για το οποίο συχνά προβληματιζόμουν αλλά που δεν μπορούσα να αλλάξω.

Τέλος, ένα ακόμα δίλημμα που καλέστηκα να αντιμετωπίσω ήταν το πόσο αποκαλυπτική θα γινόμουν σχετικά με τη χρήση της κόρης τους. Οι γονείς γνώριζαν για περιστασιακή χρήση χασίς το τελευταίο χρόνο και υπέθεταν ότι ίσως να ήταν τα τελευταία δύο χρόνια. Συχνά μάλιστα αμφισβητούσαν αν στην παρούσα φάση η Μαριάνθη κάνει χρήση. Από τις πληροφορίες που είχε δώσει η Μαριάνθη στη πρώτη της συνάντηση, γνώριζα ότι έκανε χρήση αρκετά χρόνια, εντατικά και μάλιστα είχε πειραματιστεί με πολλές ουσίες, έκανε παράνομη διακίνηση και προχωρούσε σταδιακά σε πιο βαριά ναρκωτικά. Τη μεγαλύτερη δυσκολία αντιμετώπισα όταν έπρεπε να εξηγήσω στους γονείς ότι θα έπρεπε να ενταχθούν σε ένα πιο εντατικό πρόγραμμα αντιμετώπισης της χρήσης. Συχνά ένιωθα την ανάγκη να κινητοποιήσω

τους γονείς και να τους ταρακουνήσω σχετικά με το που βρίσκεται η κόρη τους στη χρήση. Αυτό βέβαια για μένα ήταν και ένα ηθικό ζήτημα. Πόσα μπορούσα να πω χωρίς να σπάσω το απόρρητο της συνεδρίας της κόρης, διατηρώντας την σχέση εμπιστοσύνης με τους γονείς; Πολλές φορές ένιωσα πως αν τους έλεγα όσα ήξερα, ίσως να δραστηριοποιούνταν πιο πολύ και αυτό να ήταν βοηθητικό για όλους.

Τελικά, επέλεξα να προσπαθώ να «πονηρέψω» τους γονείς στα σημάδια που υποδηλώνουν αρκετή χρήση ώστε να ψάξουν οι ίδιοι να βρουν τις απαντήσεις, εντόπιζα και σχολίαζα συμπεριφορές της κόρης τους, προσπαθώντας να τους κάνω να σκεφτούν εκείνοι και να βρουν πιθανά αίτια, και να κάνουν τις προσωπικές τους συνδέσεις και συνειδητοποιήσεις, και τουςμίλαγα συνέχεια για την δική μου ανησυχία σχετικά με τη χρήση της κόρης τους.

Μέχρι και σήμερα, γνωρίζοντας τους δεοντολογικούς λόγους που με έκαναν να πάρω τις συγκεκριμένες αποφάσεις, ένα μέρος του εαυτού μου νιώθει ότι τους έκρυψα ένα κομμάτι της αλήθειας που ίσως δικαιούνταν να μάθουν.

*Μόνο μη χωριστούμε
μόνο μη χάσω το χέρι σου περνώντας το ποτάμι
ανίσω και χωρίσουμε δεν ξανασιμίζουμε άλλο.
Μάριος Μαρκίδης*

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΟΡΕΙΑΣ - ΠΡΟΓΝΩΣΗ

Η γονείς μετά τη διακοπή της κόρης τους από την ομάδα προετοιμασίας, επανεντάχθηκαν στην ομάδα υποδοχής γονέων. Η Σταματίνα κατάφερε να τους κρατάει εδώ χωρίς η ίδια να έρχεται, αλλά και χωρίς να δείχνει πως δεν υπάρχει περίπτωση να ξαναέρθει. Πήρε μάλιστα μία φορά τηλέφωνο και έκλεισε ατομικό ραντεβού (μετά από 20 μέρες περίπου) πάλι μετά από πίεση κυρίως του πατέρα της και ενώ οι παροχές είχαν αρχίσει να μειώνονται. Τελικά οι γονείς ενέδωσαν και άρχισαν τις παροχές και εκείνη δεν εμφανίστηκε στο ραντεβού προκαλώντας τους ανοιχτά «δεν πρόκειται θα πάω στο ραντεβού. Τι θα γίνει;»

Ο Βαγγέλης και η Μαριάνθη γνώριζαν από την αρχή πως οι γονείς παραμένουν στην ομάδα υποδοχής μέχρι να τελειώσει η αξιολόγηση της οικογένειας. Σε περίπτωση διακοπής του παιδιού από το πρόγραμμα τους δίνεται ένα χρονικό διάστημα μέγιστης διάρκειας 2 μηνών, όντας στην ομάδα, να ξανά φέρουν το παιδί. Σε περίπτωση που δεν γίνει αυτό, κρίνοντας πως δεν είναι ωφέλιμο για τους γονείς να συνεχίζουν να έρχονται δεδομένου ότι παγιώνεται μια αρνητική κατάσταση, διακόπτεται η θεραπευτική σχέση.

Το γενικότερο σκεπτικό είναι ότι ο τρόπος λειτουργίας του συγκεκριμένου προγράμματος είναι να αφήσουμε την οικογένεια να λειτουργήσει χωρίς τις δικές μας θεραπευτικές παρεμβάσεις, δεδομένου ότι έχει βρεθεί από έρευνες ότι η θεραπεία είναι αποτελεσματική όταν υπάρχει θεραπευτική σχέση με τον/ την άμεσα εμπλεκόμενη. Έτσι μια οικογένεια που μετά από ένα διάστημα συνεχίζει να αδυνατεί να φέρει στη θεραπεία -τον άμεσα εμπλεκόμενο, το παιδί, συμφωνείται η λήξη της θεραπευτικής σχέσης μαζί της. Αν στο μέλλον η οικογένεια αυτή κρίνει ότι χρειάζεται ξανά βοήθεια, μπορεί να απευθυνθεί εκ νέου στις υπηρεσίες μας.

Μετά λοιπόν της διακοπή του παιδιού και την επανένταξη των γονιών στην ομάδα υποδοχής, ήρθαν στην ομάδα για δύο φορές. Στην αρχή όλα φάνηκαν να πηγαίνουν καλά. Η κόρη πήρε τελικά τηλέφωνο για να κάνει μια συνάντηση και οι γονείς άρχισαν να συμφωνούν μεταξύ τους. Την εβδομάδα που μεσολάβησε η κόρη τους τελικά δεν ήρθε και δεν εμφανίστηκαν ούτε εκείνοι. Τέλος, ξαναήρθαν άλλη μία φορά για να μας αποχαιρετήσουν.

Αυτή τη φορά μιλούσε η μητέρα. Η κόρη τους είχε μεταμορφωθεί. Άρχισε να συμμετέχει στο σχολείο, δεν ήταν επιθετική, δεν έβαινε έξω, ζητούσε να μην τη δώσουν στα τηλέφωνα, τους έδειχνε έμπρακτα την αγάπη της και το μόνο που τους ζητούσε ήταν να μην έρθει στο πρόγραμμα.

Αφού και οι δύο γονείς περιέγραψαν πως άρχισαν να δίνουν «παροχές» πάλι στην κόρη τους (χαρτζιλίκι, όχι έλεγχο όταν βγαίνει) και παρόλο που συνέδεσαν το καίριο ρόλο που έπαιξε το ότι για «πρώτη φορά μας είδε η κόρη μας να συμφωνούμε» στο να εμπιστευτεί το πρόγραμμα και να κλείσει ραντεβού, δήλωσαν ομόφωνα ότι επιθυμούν να διακόψουν και μην ξανάρθουν στην ομάδα. Αποφάσισαν να είναι κοντά στην κόρη τους, να της σταθούν (ότι σημαίνει αυτό) και να δεχτούν να μην έρθει στο πρόγραμμα.

Παρόλο που τους εξηγήσαμε τη χειριστική συμπεριφορά που συχνά επιδεικνύουν οι έφηβοι χρήστες στην προσπάθεια τους αποφύγουν να ενταχθούν σε ένα πρόγραμμα απεξάρτησης, και τη συναισθηματική εξάρτηση των παιδιών γύρω από τις ουσίες που αιτιολογεί σε μεγάλο βαθμό την δυσκολία να σταματήσουν μόνα τους τη χρήση, οι γονείς ήταν ανένδοτοι στην απόφαση τους.

Η μητέρα σε ερώτηση μας αν πιστεύει πως συνεχίζει να κάνει χρήση η κόρη της, ήταν αρνητική: «Την πιστεύω. Λεει πως δεν κάνει. Νομίζω και εγώ πως τον τελευταίο καιρό δεν κάνει».

Ο σύζυγος, φανερά ηττημένος στην προσπάθεια που έκανε και στεναχωρημένος, ομολόγησε ότι δεν πιστεύει ότι τόσο εύκολα άλλαξε η κόρη του, ότι μάλλον συνεχίζει τη χρήση και ευχόταν να βρει τη δύναμη να συνεχίσει να τηρεί κάποια όρια και να διατηρεί κάποιο έλεγχο στην συμπεριφορά της κόρης του.

Παρόλο που του προτάθηκε να παραμείνει στην ομάδα αν ο ίδιος θεωρεί σημαντικό να έρθει και το παιδί στο πρόγραμμα, εκείνος κοιτάζοντας την σύζυγο απάντησε: «συνεχίζω να πιστεύω ότι χρειάζεται η κόρη μου βοήθεια, αλλά σ' αυτή τη φάση είπαμε να την εμπιστευτούμε σ' αυτό που μας λει. Έχετε δίκαιο σ' ότι λέτε, ελπίζω ο Θεός να μας βοηθήσει».

Αυτό που πιστεύω πως προκάλεσε την τόσο απότομη διακοπή της πορείας της οικογένειας είναι ότι πήγε να διαταραχτεί, ίσως πρόωρα για την συγκεκριμένη οικογένεια, η καθεστώσα ισορροπία του (οικογενειακού) συστήματος μέσα από τις παρεμβάσεις που προτείναμε. Αυτό βιώθηκε απειλητικά, κυρίως από τη μητέρα, που ενώ τόσο καιρό δήλωνε κουρασμένη από την απουσία του πατέρα στην πυραμίδα της οικογένειας, στην προσπάθεια του να ανέλθει εκείνη τον υπονόμευε.

Η κόρη από την πλευρά της είχε μεγάλη ανάγκη να δει κάποια αλλαγή από τους γονείς της για να πειστεί ότι υπάρχει ελπίδα. Για μένα οι εντάσεις και οι καβγάδες ήταν μια προσπάθεια «τσεκαρίσματος» και ελέγχου που ακριβώς στέκονται οι γονείς της και κατά πόσο μπορούν να την ελέγξουν, ώστε να τους αφήσει τον έλεγχο που κράταγε με τόσο κόστος τόσο καιρό.

Έτσι, όταν για πρώτη φορά συμμαχησαν μεταξύ τους οι γονείς της, τόλμησε η Σταματίνα να εμπιστευτεί το πρόγραμμα και να ζητήσει μία συνάντηση. Όταν οι γονείς όμως γύρισαν στο γνώριμο παλιό τους τρόπο, να αποδέχονται όλα τα καπρίτσια της, αποδυναμωμένοι να της αντισταθούν, αρνήθηκε και εκείνη οποιαδήποτε βοήθεια.

Ακόμα, σκέφτομαι πως η έντονη συμμαχία με τον πατέρα μπορεί να βιώθηκε από την μητέρα ως προδοσία ως προς τον μοναδικό ρόλο που επέλεξε να παίξει σ' αυτή τη σχέση, της καλής μητέρας, και αυτό να ενίσχυσε την αμυντική της στάση και να προστέθηκε στις ήδη υπάρχουσες αντιστάσεις της.

Ένας τρόπος να ερμηνεύσει κανείς τη χρήση, κυρίως στους εφήβους, είναι σαν μια κραυγή βοήθειας, σαν να προκαλούν με τη συμπεριφορά τους για αλλαγή, διατηρώντας όμως με νύχια και με δόντια την ισορροπία. Γιατί το καινούργιο και το άγνωστο φαντάζει απειλητικό και το παλιό και γνώριμο ασφυκτικό για να το αντέξεις.

Δεν παύω να ελπίζω πως ο κάθε άνθρωπος έχει μέσα τους αρκετές δυνάμεις ώστε να ανατρέψει τα χειρότερα προγνωστικά, να νικήσει τα πάθη του και να αποτελέσει την εξαίρεση στον κανόνα. Όπως πολύ σωστά είπε ο Γκαίτε πρέπει να συμπεριφερόμαστε στους ανθρώπους όχι όπως είναι, αλλά σύμφωνα με αυτό που μπορούν να γίνουν. Δυστυχώς, στην χρήση ουσιών, τις περισσότερες φορές το πάθος και ο εθισμός αποδεικνύονται πιο ισχυροί από τη θέληση του ατόμου.

Όσο τη γνώρισα και δούλεψα μαζί με την οικογένεια αυτή, νομίζω πως η Σταματίνα έχει κάθε λόγο να συνεχίσει να φωνάζει απελπισμένα για βοήθεια μέσα σε αυτή την άκαμπτη οικογενειακή δομή και όταν βλέπει πως δεν ακούγεται να ηρεμεί τον εαυτό της με ουσίες.

Ίσως οι παρεμβάσεις που έγιναν και οι λέξεις που ειπώθηκαν να θέλουν περισσότερο χρόνο γι' αυτή την οικογένεια μέχρι να βρουν το δικό τους ειδικό βάρος και να δράσουν. Ίσως πάλι, οι γονείς να είναι οι πιο ειδικοί και από τους 'ειδικούς', και εμπιστευόμενοι αυτό το δυνατό κομμάτι της κόρης τους, να ήταν αρκετό για να βοηθηθεί και εκείνη.

Όπως λει και ο ποιητής, θα είναι «...σίγουροι, αν όχι για τίποτ' άλλο, πως συνάντησε τουλάχιστον καθένας τη μοίρα του», γιατί όλοι οι άνθρωποι είναι ελεύθεροι να επιλέξουν να γράψουν όπως νομίζουν πως τους ταιριάζει καλύτερα το σενάριο της ζωής τους και να απαλλαγούν, μόνο από όσα αυτοί θεωρούν περιττά. Όπως λει και ο Camus (1991): «Πιστέψτε με, το δυσκολότερο πράγμα για να αφήσει ένας άνθρωπος, είναι αυτό που πραγματικά δεν θέλει».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγέλου, Μ. (2003). Αντιλήψεις των γονιών για τους παράγοντες επικινδυνότητας της χρήσης ουσιών στην εφηβεία. *Εξαρτήσεις*, 3: 74-90.
- Αγραφιώτης, Δ. και Καμπριάνη, Ε. (2002). Αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών του ΚΕ.Θ.Ε.Α. - Συνοπτική θεώρηση της ερευνητικής μελέτης. *Εξαρτήσεις*, 2: 13-39.
- Αλεκτορίδης, Π. Ο Ρόλος της πρόληψης-πρωτογενούς- στην αποτροπή χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών (παράνομες και μή) καθώς και στην ενθάρρυνση σε μια ενεργητική και δημιουργική στάση απέναντι στα θετικά και αρνητικά γεγονότα της ζωής. Ναρκωτικά. Ημερίδα: Πρόληψη, Θεραπεία, Κοινωνική Επανάταξη. Θεσσαλονίκη: Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
- Ζαφείρης, Α., Ζαφείρη, Ε., και Μουζακίτης, Χ. (1999). *Οικογενειακή Θεραπεία. Θεωρία και Πρακτικές Εφαρμογές*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Καλαρρύτης, Γ. (1997). Συστημική προσέγγιση και απεξάρτηση. Η περίπτωση του θεραπευτικού προγράμματος “Στροφή” (ΚΕ.Θ.Ε.Α.). 2^η Πανελλήνια Επιστημονική Συνάντηση στην Οικογενειακή Θεραπεία – Συστημική Θεραπεία την Ελλάδα Σήμερα. Θεσσαλονίκη, Ελλάδα.
- Καλαρρύτης, Γ. (2004). Σεμινάριο «Χρήση και κατάχρηση ουσιών. Μια συστημική προσέγγιση κατανόησης και αντιμετώπισης. Εργαστήριο Διερεύνησης Ανθρωπίνων Σχέσεων. Αθήνα.
- Κατάκη, Χ. (1985). Κοινωνικές μεταβολές και επιπτώσεις στην οικογένεια και τους έφηβους. Εισήγηση στο Α΄ Πανελλήνιο Συνέδριο Αρχηγών Ελλάδων, Σπέτσες.
- Κατάκη, Χ. (1992). Ο Έφηβος και οι Αντιφατικές Οικοθεωρίες. Σύγχρονη Οικογένεια: Εφαρμογές στην Κλινική Πράξη. Εφηβεία και Αναζητήσεις, Ίδρυμα Ερευνών για το παιδί. Αθήνα: Παπαζήση, 63-80.
- Κώδικας Δεοντολογίας Θεραπευτικών Κοινοτήτων. Βιβλιοθήκη -Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α.). Αθήνα.
- Μαρινοπούλου, Μ., και Κεφαλας, Π. (2003). Ψυχικοί παράγοντες της χρήσης τοξικών ουσιών. *Εξαρτήσεις*, 4:47-51.
- Μάτσα, Κ. (1994). Ο τοξικομανή στο ρόλο του εξιλαστήριο θύματος της οικογένειας

- και της κοινωνίας. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, 45, 83-93.
- Μπαλατσός, Θ. (1990). Συστημικές θεραπευτικές προσεγγίσεις και προσπάθειες στις εξαρτήσεις (αλκοολισμός-τοξικομανία). Εισήγηση στο 1^ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Διήμερο στη Συστημική Θεραπεία- Οικογενειακή Θεραπεία στην Ελλάδα Σήμερα. Θεσσαλονίκη, Ελλάδα.
- Μπαρδάνης, Γ. (1990). Πρόγραμμα οικογενειακής θεραπείας εξαρτημένων εφήβων στην Ανοιχτή Θεραπευτική Κοινότητα «Στροφή». Εισήγηση στο 1^ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Διήμερο στη Συστημική Θεραπεία- Οικογενειακή Θεραπεία στην Ελλάδα Σήμερα. Θεσσαλονίκη, Ελλάδα.
- Παμίνι, Β., Λιάππας, Ι., και Παπαβασιλείου (1992). Θεραπευτικό πρόγραμμα με οικογένειες ουσιοεξαρτημένων ατόμων. Εισήγηση στο 4^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογίας. Αθήνα, Ελλάδα.
- Παπαδιώτη-Αθανασίου, Β. (2000). *Οικογένεια και όρια* (συστημική προσέγγιση). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πουλόπουλος, Χ. (2003). Είναι η διακοπή απο τη θεραπευτική κοινότητα αποτυχία; *Εξαρτήσεις*, 3 :12-32.
- Στρίνγκερ, Λ. (2002). Ένας χειμώνας στη Νέα Υόρκη. Αθήνα: Πατάκης.
- Τσιάντης, Γ. (2000). *Ψυχική Υγεία του Παιδιού και της Οικογένειας*. Τευχ. Α'. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Baither, R.C. (1978). Family therapy with adolescent drug abusers: A review. *Journal of Drug Education*, 8 (4): 337-342.
- Camus, A. (1991). *The fall*. New York, NY: Vintage books.
- Carter, B. & McGoldrich, M. (Eds). (1988). *The changing family life cycle- A framework for family therapy* (2nd ed.). New York, NY: Gardner Press Inc.
- Cicirelli, V.G. (1994). The Individual in the Family Life Cycle. In Luciano L' Abate (Ed) *Handbook of Developmental Family Psychology and Psychopathology*. New York: A Wiley-Interscience Publication, (pp.27-44).
- Copello, A., & Orford, J. (2002). Addiction and the family: is it time for services to take notice of the evidence? *Addictions*, 97:1361-1363.
- Cusinato, M. (1994). Parenting Over the Family Life Cycle. In Luciano L' Abate (Ed) *Handbook of Developmental Family Psychology and Psychopathology*. New York: A Wiley-Interscience Publication, (pp.83-116).
- Deitch, D. (1988). Συζήτηση για την Οικογενειακή Θεραπεία. Βιβλιοθήκη ΚΕ.Θ.Ε.Α. Αθήνα.

- Derlega, V.J., Hendrick, S.S., Winstead, B.A., & Berg, J.H. (1991). *Psychotherapy as a Personal Relationship*. New York: The Guildford Press.
- Dies, R.R. (1994). The therapist's role in group treatments. In Harold S. Bernard & K. Roy MacKenzie (Eds) *Basics of Group Psychotherapy*. New York: The Guilford Press (pp.60-99).
- Fergusson, D.M., Horwood, J.L., & Swain-Cmpbell, N. (2002). Cannabis use and psychosocial adjustment in adolescence and young adulthood. *Addiction*, 97:1123-1135.
- Fuller, T.M., & Fincham F.D. (1994). The Marital Life Cycle. In Luciano L' Abate (Ed) *Handbook of Developmental Family Psychology and Psychopathology*. New York: A Wiley-Interscience Publication, (pp.60-82).
- Gallaghan, G.M., Naugle, A.E., & Follette, W.C. (1996). Useful constructions of the client-therapist relationship. *Psychotherapy*, 33, 3:381-390.
- Gilligan, S. (2001). Getting to the core. *Networker*, 22-30.
- Glesson, A. (1991). Family Therapy and Substance Abuse. *Journal of Family Therapy*, 12 (2):91-98.
- Hawkins, D.J., Lishner, D.M., & Catalano, R.F. (1985). Childhood Predictors and the Prevention of Adolescent Substance Abuse. Etiology of Drug Abuse. Implications for Prevention. NIDA *Research Monograph* 56, *A RAUS Review Report*.
- Kerr, M.E. (1981). Family Systems Theory and Therapy. In: A.S. Gurman and D.P. Kniskern (Eds) *Handbook of Family Therapy Vol.I*. New York: Brunner/Mazel.
- Nichols, M.P. (1993). Commentary. The Therapist as Authority Figure. *Family Process*, 32: 163-165.
- P.P. Muisener (1994). *Understanding and Treating Adolescent Substance Abuse*. London: Sage Publications.
- Poulopoulos, C. (1997). Treatment quality and drop-out from therapeutic community. 3rd European Conference on Rehabilitation and Drug Policy. Europe Against Drug Abuse. Oslo, Norway.
- Rowe, C.L., & Liddle, H.A. (2003). Substance Abuse. *Journal of Marital and Family Therapy*, 29, 1: 97-120.
- Stark, M.J. (1992). Dropping Out of Substance Abuse Treatment: A clinically oriented review. *Clinical Psychology Review*, 12: 93-116.

- Swadi, H. & Zeitlin, H. (1993). *Η επιρροή των ομοτίμων και η χρήση ουσιών από τους έφηβους: μια πολλά υποσχόμενη άποψη*. (Μετφ. Τσάφου, Ε). Αθήνα: Βιβλιοθήκη ΚΕ.Θ.Ε.Α.
- Van Deurzen-Smith, E. (1996). Existential Therapy. In: W. Dryden (Ed) *Handbook of Individual Therapy*. London: Sage Publication.
- Watzlawick, P. (1986). *Η Γλώσσα της Αλλαγής*. Αθήνα: Κέδρος.
- Watzlawick, P., Bavelas, J.B., & Jackson D.D. (1962). *Pragmatics of Human Communication*. New York: W.W. Norton & Company.
- Webb, N.L., Pratt, T.C., Linn, M.W., & Carmichael, J.S. (1978). Focus on the family as a factor in differential treatment outcome. *The International Journal of the Addictions*, 13(5):783-795.
- Whitaker, C.A., & Bumberry, W.M. (1988). *Dancing with the Family. A Symbolic-Experiential Approach*. New York, NY: Brunner/ Mazel Publishers.
- Wierzbicki, M., & Pekarik, G. (1993). A Meta-Analysis of Psychotherapy Dropout. *Professional Psychology: Research and Practice*, 24, 2:190-193.
- Yalom, I.D. (1985). *The Theory and Practice of Group Psychotherapy* 3rd ed. New York: Basic Books.
- Yalom, I.D. (1990). *Love's Executioner*. New York, NY: Harper Perennial.
- Yalom, I.D. (2002). *The gift of therapy*. London, UK: Judy Piatkus.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι
ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΑΣΚΗΣΗ 1: Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΟΥ ΣΕ 3^ο ΠΡΟΣΩΠΟ

Γράψτε λίγα λόγια για την οικογένεια σας. Παρουσιάστε την οικογένεια σας σε τρίτο πρόσωπο, όπως θα την παρουσίαζε ένας καλός φίλος που σας ξέρει και σας αγαπά. Δηλαδή θα ξεκινήσετε κάπως έτσι: Η οικογένεια..... είναι

Μπορείτε να αναφερθείτε σε δημογραφικά στοιχεία (επαγγέλματα, ηλικίες), σε σχέσεις μέσα στο σπίτι (τι ρόλο έχει ο καθένας), σε ρόλους και αρμοδιότητες (ποιος κάνει τι) αλλά και συναισθήματα, σε σημαντικές εμπειρίες και αναμνήσεις.

Έχετε 30 λεπτά στη διάθεση σας.

Ονοματεπώνυμο: Μαριάνθη Γεωργιάδη

Η οικογένεια Γεωργιάδη αποτελείται από 3 μέλη. Ο σύζυγος και πατέρας Βαγγέλης, είναι ο μεγαλύτερος από όλους. Είναι πιο μορφωμένος και το μόνο άτομο που εργάζεται σήμερα. Θέλει να έχει τον πρώτο λόγο σε καθετί που αφορά την οικογένεια. Αγαπά τα μέλη της οικογένειάς του, όμως αρκετές φορές γίνεται πιεστικός, από αγάπη και φόβους. Κουβαλώντας στοιχεία και βιώματα από την οικογένεια ου (πατέρα- μητέρα του) πολλές φορές δεν δέχεται κομμάτια της ζωής του σήμερα. Τα λάθη του νομίζω πως έχουν στηριχτεί στον εγωισμό του που τον διακρίνει.

Η σύζυγος, Μαριάνθη, σήμερα – δυστυχώς- δεν εργάζεται και νιώθει πως έχει χάσει κομμάτια του «είναι» της. Θέλησε με πάθος να αφιερωθεί στην οικογένεια της και κυρίως στην ευτυχία του Βαγγέλη και στην ανατροφή του παιδιού της όπου πιστεύει πως απέτυχε. Τις περισσότερες φορές λειτουργεί με το συναίσθημα και όχι με την λογική. Τον τελευταίο καιρό νιώθει πολύ μόνη. Η κόρη της στα 17 είναι τσαχπίνικο παιδί, το παιδί που ξέρει να κερδίζει με τα νάζια της. Είναι το επίκεντρο της κάθε παρέας. Της αρέσει ο χορός, το θέατρο και καθόλου το διάβασμα. Αντιδρούσε πάντα σε πολλά θέματα, αλλά δεν καθόταν να το συζητήσει το κάθε ζήτημα που προέκυπτε. Τη χαρακτηρίζει ο εγωισμός και η αδιαφορία για το αύριο. Αγαπά και δίνεται στους φίλους της, υλικά και συναισθηματικά. Πιστεύω πως αγαπά την οικογένεια της, αλλά δεν θέλει να το δείχνει. Νομίζει πως γνωρίζει το καθετί, θέλει να αντιδρά για να ξεχωρίζει.

Οι γονείς δεν της στέρησαν ποτέ τίποτα, όσον αφορά την υγεία, την παιδεία και τη διατροφή, στα οικονομικά πλαίσια βέβαια που κινούνται. Η Σταματίνα πάντα ήθελε να δείχνει ότι είναι διαφορετική.

Αρέσουν σε όλους τα ταξίδια.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
LABORATORY FOR THE STUDY OF HUMAN RELATIONS

ΚΕΙΜΕΝΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ/WORKING PAPERS

Κείμενο Εργασίας	Συγγραφέας	Τίτλος/Title
2000/01	A. Ανδρουσοπούλου	Use of fiction as an aid to family systems therapy: A narrative rationale for practice. Βλ. Δημοσίευση Journal of Family Therapy
2001/02	A. Ανδρουσοπούλου Κ. Θανοπούλου Ε. Οικονόμου Τ. Μπαφίτη	Form analysis of clients' narratives: Coherence as a measure of "improvement" Βλ. Δημοσίευση Journal of Family Therapy
2002/03	X. Κατάκη	Human groups as schools of life: Individual, family, cultural and therapeutic restorying
2002/04	X. Κατάκη	Family oriented group therapy with Individuals: An integrative model of Systemic psychotherapy
2002/05	X. Κατάκη	The narrative of greek systemic thought and its applications: An integrative approach to systemic psychotherapy
2002/06	A. Ανδρουσοπούλου	Συστημική και Οικογενειακή Θεραπεία: Κριτική ανασκόπηση των μετανεωτεरिकών Εξελίξεων Βλ. ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ
2002/07	A. Ανδρουσοπούλου	«Αγαπητέ Θεραπευόμενε...» Τρία γράμματα και μια ιστορία υιοθεσίας βλ. βιβλίο «Με γόμα και καθρέφτη»
2002/08	A. Ανδρουσοπούλου	«Τποιος μιλάει τώρα;» Η αναγνώριση των εσωτερικών μας φωνών και η θεραπευτική πρόσκληση σε διάλογο βλ. Δημοσίευση «ΜΕΤΑΛΟΓΟΣ»

2003/09	Κ. Θανοπούλου	«Τέρατα και μεταμορφώσεις»: Η βαριά κληρονομιά ενός μυστικού σωματικού συμπτώματος βλ. βιβλίο «Με γόμα και καθρέφτη»
2003/10	Ε. Νίνα	"Για τη Ζωή και το Θάνατο»: Θεραπευτής και Θεραπευόμενος αντιμέτωποι με τον υπέρτατο φόβο βλ. βιβλίο «Με γόμα και καθρέφτη»
2003/11	Α. Ανδρουσοπούλου	Η διαφύλαξη της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας στα σύγχρονα μοντέλα ποιοτικής έρευνας
2003/12	Γ. Κίσσας Τ. Μπαφίτη	«Αποχωρισμοί»: Μια πορεία από το αδιαφοροποίητο που καταθλίβει, στη διαφοροποίηση και στην αυτονομία <u>βλ. βιβλίο «Με γόμα και καθρέφτη»</u>
2003/13	Χ. Κατάκη Π. Αντωνίου Δ. Πρωτογερέλη	Από τους ψυχαναγκασμούς ενός μέλους στην Αλλαγή ολόκληρου του οικογενειακού Σκηνικού: Εφαρμογή του Συνθετικού Μοντέλου Θεραπείας βλ. βιβλίο «Με γόμα και καθρέφτη»
2003/14	Τ. Μπαφίτη Γ. Κίσσας	«Φαντάσματα από το Παρελθόν»: Πώς οι Ερινύες γίνονται Ευμενίδες βλ. βιβλίο «Με γόμα και καθρέφτη»
2004/15 ΝΕΟ	Χ. Κατάκη	Can systems thinking unite the field of psychotherapy?
2004/16 ΝΕΟ	Μ. Δουκάκου	Στηρίζοντας ένα μέλος της οικογένειας με κατάθλιψη: Παρεμβάσεις μιας συνεδρίας
2005/17 ΝΕΟ	Ε. Μουλάκη	Διακοπή της Θεραπείας: Επιλογή του Θεραπευόμενου ή Αποτυχία του Θεραπευτή, σε Περίπτωση Απεξάρτησης

Το **Εργαστήριο Διερεύνησης Ανθρώπινων Σχέσεων** είναι επιστημονική αστική εταιρεία. Ιδρύθηκε το 1983. Με συνεργασία εξειδικευμένων ψυχολόγων, ψυχιάτρων, κοινωνικών λειτουργών και ειδικών παιδαγωγών, προσφέρει τις ακόλουθες υπηρεσίες στο χώρο της ψυχικής υγείας: Ψυχοθεραπεία, Συμβουλευτική και Επαγγελματικό Προσανατολισμό, Εκπαίδευση, Σεμινάρια, Έρευνα, Εκδόσεις.

Η επιστημονική προσέγγιση που ακολουθεί το Εργαστήριο είναι η *συστημική*. Στο χώρο της ψυχικής υγείας, η *συστημική ψυχοθεραπεία* συνέβαλε αποφασιστικά στην αναθεώρηση καθιερωμένων απόψεων για το πώς δημιουργείται, πώς διατηρείται και πώς αντιμετωπίζεται η ψυχική διαταραχή. Επιπλέον, αξιοποιεί συνθετικά την ήδη συσσωρευμένη γνώση και οδηγεί σε θέσεις και εφαρμογές που αυξάνουν την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
Κονίτσης 33, 15125 Μαρούσι
Τηλ. 8063665, 6129290, Fax: 8062113
E-mail: lshr@otenet.gr

The **Laboratory for the Study of Human Relations** is a non-profit organization, founded in 1983. A growing number of staff members and associates become involved in the expanding Laboratory activities: Clinical Services, Counseling and Consultation, Education, Seminars, Research, Publications.

Following a systemic view of life and sciences, programs and services aim at developing original theoretical conceptualizations, methodologies and applications which enhance growth and integration.

LABORATORY FOR THE STUDY OF HUMAN RELATIONS
33, Konitsis str., 15125 Maroussi - Greece
Tel. 8063665, 6129290, Fax: 8062113
E-mail: lshr@otenet.gr